



”Du kan ikke vite av å søke på internett”

En kvalitativ studie om hvordan flyktninger i en kommune  
opplever integrering

Mona Straume Dale

Diakonhjemmet Høgskole

Mastergradsoppgave

Master i sosialt arbeid

Antall ord: 26581

15. november 2016

## Sammendrag

Denne studien handler om flyktningers opplevelser av integrering etter å ha gjennomført det toårige introduksjonsprogrammet for flyktninger.

Antall flyktninger i Norge er stadig økende. Det er derfor viktig med mer kunnskap som belyser hvordan de kan oppnå mest mulig meningsfull integrering i samfunnet vårt.

Studiens problemstilling er; Integrering av flyktninger i en norsk kommune: Hvilke faktorer oppleves å fremme og/ eller hemme deres integrering?

Datamateriale er fremkommet ved hjelp av kvalitative individuelle intervjuer med seks flyktninger. Samtalene er tatt opp på lydbånd og transkribert. For å tolke og forstå datamateriale er temasentrert analysemetode anvendt.

For å belyse problemstillingen er resultatene diskutert ved hjelp av sentrale politiske føringer, tidligere studier og annen teori som bidrar til forståelse av hvordan flyktninger kan oppleve integrering.

Resultatene peker i ulike retninger. Informantene synes den norske kulturen er enkel å forholde seg til, samtidig som de også gir uttrykk for at den ikke er det. Det kan synes som om integrering lettere fremmes når det er større likheter i kulturer og verdier mellom informantene og befolkningen ellers. Informantene forteller om språklige utfordringer. Det å ikke kunne godt norsk synes å være hemmende for integrering.

Informantene beskriver flere gode relasjoner med andre flyktninger, de nevner flyktninger fra både eget land og andre. Imidlertid nevner de også et tynnere nettverk med den etnisk norske befolkningen i kommunen, hvilket kan medføre at integreringen hemmes. Ingen av informantene har fast arbeid, men synes likevel å være godt integrert på flere arenaer som språkpraksis og skoler.

Informantene opplever at den kommunale flyktningtjenesten er meningsfull på flere måter, gode opplevelser med introduksjonsprogrammets er særlig noe informantene har trukket frem. Informantene gir uttrykk for å trives godt til tross for lav deltakelse på arrangement og aktiviteter i lokalsamfunnet, og informantene ønsker å bo i kommunen i fremtiden.

## Summary

The number of refugees in Norway is increasing. Due to this, more knowledge regarding how refugees can experience an as meaningful integration as possible is important. This study is about refugees' experience of integration after completing the two-year introductory program.

The case in this study is: Integration of refugees in one Norwegian municipality. Which factors are experienced as fostering/inhibiting their integration?

The data is obtained through qualitative interviews with six refugees. The interviews was recorded and transcribed. To be able to interpret and understand the data a thematic analytic method was utilized.

In order to shed light on the case the results are discussed in the light of political guidelines, previous studies and theory that contribute to the understanding of how refugees experience integration.

The results are pointing in different directions. The informants thinks the Norwegian culture is easy to relate to, but at the same time they express that it is not. It would seem like similar cultures and values are fostering integration. The informants tell about linguistic challenges. Not mastering Norwegian well seems to be an inhibiting factor to integrating.

The informants describe good relations with other refugees, both from the same country as them and from other countries. However, they describe limited relations with ethnic Norwegians in their municipality, which can inhibit integration. None of the informants have permanent employment, but seems to be well integrated in other areas such as language practice and schools.

The informants experience the municipality's refugee service as meaningful in many ways. Especially good experience with the introduction program is highlighted by the informants. The informants seems to thrive despite the low attendance at events and community activities, and the interviewees want to stay in the municipality in the future.

## Forord

I forbindelse med at denne studien er i havn er det mange jeg gjerne vil takke:

Tusen takk til informantene som har delt sine historier og opplevelser med meg. Uten dere ville det blitt lite å skrive om.

Tusen takk til Terje og familien din for gjestfriheten da jeg kunne overnatte hos dere under datainnsamlingen.

Tusen takk til Kine og storesøster Synnøve som har lest korrektur, oppmuntret og trodd på meg, og kommet med gode innspill.

Tusen takk til mine medstudenter Siv Janne og Elisabeth, for støtte og motivasjon under hele studietiden. Det har vært godt med noen i samme situasjon å dele både gleder og frustrasjoner med.

En spesiell takk til Borghild, for din inspirasjon og kunnskap, og for å ha vært der for meg hele veien.

Takk også til dere hjemme i Bø, for skryt da det var tungt og for at dere fikk meg på andre tanker da det var nødvendig.

Sist, men ikke minst, en stor takk til min veileder Rita, for konstruktive tilbakemeldinger, inspirasjon og som fikk meg til å tenke selv.

Oslo, november 2016

Mona Straume Dale

## Innholdsfortegnelse

Sammendrag .....	2
Summary .....	3
Forord .....	4
<b>1 Innledning .....</b>	<b>8</b>
1.1 Tema for studien .....	8
1.2 Studiens samfunnsmessige relevans .....	9
1.3 Studiens sosialfaglige relevans .....	9
1.4 Studiens problemstilling .....	11
1.5 Studiens avgrensing .....	11
1.6 Begrepsavklaringer .....	12
1.7 Studiens oppbygging .....	13
<b>2. Politiske føringer for integrering av flyktninger i Norge .....</b>	<b>14</b>
2.1 innledning .....	14
2.2 Arbeid og utdanning .....	14
2.3 Språk og integrering .....	15
2.4 Deltakelse i samfunnslivet .....	16
2.5 Introduksjonsprogram .....	17
2.6 Grunnleggende felles verdier, men åpenhet for kulturell mangfold .....	17
2.7 Variert syn på integrering av flyktninger i Norge .....	18
2.8 Oppsummering .....	19
<b>3. Studier som omhandler flyktninger og integrering .....</b>	<b>20</b>
3.1 Innledning .....	20
3.2 Levekår blant flyktninger i Oslo .....	20
3.3 Flyktninger og deres sosiale nettverk etter bosetting .....	21
3.4 Faktorer til integrering av flyktninger i Finland .....	22
3.5 Integrering og tilrettelegging for integrering av flyktninger- en sammenligning av to land .....	23
3.6 Oppsummering .....	24
<b>4. Teoretisk rammeverk .....</b>	<b>25</b>
4.1 Innledning .....	25
4.2 Integrering .....	25
4.2.1 Et felles verdisystem som veien til integrering .....	28
4.2.2 Det å føle tilhørighet .....	30
4.3 Kultur .....	32
4.3.1 forskeres tanker om fremmedkultur .....	34
4.3 Språk og tospråklighet .....	35
4.4 Former for kapital .....	36
4.4.1 Sosial kapital .....	38
4.5 Den kommunale flyktningtjenesten .....	41
4.6 Oppsummering teoretisk rammeverk .....	42
<b>5. Metode .....</b>	<b>43</b>
5.1 Innledning .....	43
5.2 Vitenskapsteoretisk ståsted .....	43
5.3 Eget faglig ståsted og forforståelse .....	43

<b>5.4 Valg av metode .....</b>	<b>44</b>
5.4.1 intervju .....	44
5.4.2 Rekruttering.....	45
5.4.3 Utvalg og kriterier .....	46
5.4.4 Utvalgsstørrelse.....	46
5.4.5 Utarbeidelse av intervjuguide og pilotintervjuer .....	47
5.4.6 Gjennomføring av intervjuene.....	48
5.4.7 Båndopptaker.....	48
<b>5.5 Analyseprosessen .....</b>	<b>49</b>
5.5.1 Fra samtale til tekst .....	49
5.5.2 En temasentrert analytisk tilnærming.....	49
5.5.3 Kultur er både enkelt og utfordrende .....	52
5.5.4 Det norske språket er vanskelig .....	52
5.5.5 Kontakten med familie og andre flyktninger er god, men kontakt med etnisk norske kan være en utfordring .....	52
5.5.6 Østland er et fint sted å bo .....	52
<b>5.6 Forskningsetiske avveininger .....</b>	<b>53</b>
5.6.1 Krav om respekt for menneskeverdet.....	53
5.6.2 Informert samtykke.....	54
5.6.3 Krav om konfidensialitet.....	54
<b>5.7 Reliabilitet.....</b>	<b>55</b>
<b>5.8 Validitet .....</b>	<b>56</b>
<b>5.9 Overførbarhet .....</b>	<b>56</b>
<b>5.9 Et kritisk blikk på bruk av kvalitative intervjuer .....</b>	<b>57</b>
<b>5.10 Oppsummering.....</b>	<b>58</b>
<b>6. Resultater .....</b>	<b>59</b>
<b>6.1 Kultur er både enkelt og utfordrende .....</b>	<b>59</b>
<b>6.2 Oppsummering .....</b>	<b>60</b>
<b>6.2 Det norske språket er vanskelig.....</b>	<b>61</b>
6.2.1 Opplevelser med å lære norsk .....	62
6.2.2 Det å ikke kunne norsk oppleves som en hindring i dagliglivet .....	63
6.2.3 Oppsummering .....	63
<b>6.3 Kontakten med familie og andre flyktninger er god, men kontakten med etnisk norske kan være en utfordring .....</b>	<b>64</b>
<b>6.4 Oppsummering .....</b>	<b>66</b>
<b>6.5 Østland er et fint sted å bo .....</b>	<b>66</b>
6.5.1 Muligheten til å praktisere egen religion.....	67
6.5.2 Gode opplevelser med menneskene i Østland.....	67
6.5.3 Opplevelser med offentlig oppfølging.....	68
6.5.4 Introduksjonsprogrammet har vært til god hjelp .....	69
6.5.5 Liten grad av deltakelse på arrangement og aktiviteter .....	69
6.5.6 Oppsummering .....	70
<b>7. Diskusjon.....</b>	<b>71</b>
<b>7.1 Innledning.....</b>	<b>71</b>
<b>7.2 Kultur er både enkelt og utfordrende .....</b>	<b>71</b>
<b>7.3 Det norske språket er vanskelig.....</b>	<b>73</b>
<b>7.4 Kontakten med familie og andre flyktninger er god, men kontakten med etnisk norske kan være en utfordring .....</b>	<b>75</b>
7.4.1 Høy grad av sosial kapital på skolen og språkpraksis .....	76
<b>7.5 Østland er et fint sted å bo .....</b>	<b>78</b>
7.5.1 Introduksjonsprogrammet fremmer læring av norsk.....	79
7.5.2 Kan deltakelse på aktiviteter fremme følelse av fellesskap og integrering?.....	80
7.5.3 Fellesskap til en hver pris? .....	81

<b>8. Oppsummering og konklusjon .....</b>	<b>83</b>
<b>9. Referanser .....</b>	<b>85</b>
<b>Vedlegg 1 Forespørsel om deltakelse i studien.....</b>	<b>90</b>
<b>Vedlegg 2 Intervjuguide .....</b>	<b>92</b>
<b>Vedlegg 3 Godkjenning NSD .....</b>	<b>94</b>

# 1 Innledning

## 1.1 Tema for studien

Hvordan går det med flyktningene som kommer til Norge? Hva er meningsfullt i deres integrering?

Denne studien handler om flyktninger i tiden etter gjennomført introduksjonsprogram, og deres opplevelser med hvordan det er å bo i en kommune i Norge.

Ved inngangen til 2016 bor det 199 400 flyktninger i Norge, og til sammen utgjør dette 3,8 prosent av landets folketall (Statistisk sentralbyrå 2016). Flyktninger utgjør en betydelig og økende del av befolkningen, både i de største byene og i flere distriktskommuner (Høgskolen i Oslo og Akershus 2016).

Denne gruppen mennesker skal starte sin integreringsprosess akkurat nå, i morgen, i neste måned og neste år.

I introduksjonsloven § 2 pekes det på rett og plikt til deltakelse i introduksjonsprogram. Dette er gjeldende for personer mellom 18 og 55 år med oppholdstillatelse som trenger grunnleggende kvalifisering (introduksjonsloven).

Introduksjonsprogrammet er et opplæringsprogram for flyktninger og familiegjennforente med flyktninger. Programmet er en del av kommuners flyktningsjeneste eller programrådgiver, NAV og voksenopplæring og består hovedsakelig av opplæring i norsk og samfunnskunnskap, men også en yrkesrettet språkpraksis eller andre tiltak som kan forberede til tilknytning til arbeidslivet eller videre opplæring. Det er et mål at deltakerne skal bli en del av arbeids- og samfunnslivet og lettere kunne bli økonomisk selvstendige (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet 2016).

Dette danner bakgrunn for flyktningers integrering. Denne studien presenterer kunnskap om hvordan introduksjonsloven og kommunens introduksjonsprogram kan bidra til å integrere noen av kommunens flyktninger.



## 1.2 Studiens samfunnsmessige relevans

Slik jeg presenterte over er en stor andel av Norges befolkning flyktninger, og det ser ikke ut til å bli færre i fremtiden. Med dette som grunnlag må integreringspolitikken i Norge møte en ny situasjonen med flere flyktninger.

Rundt om i landet skal langt flere finne sin plass i lokalsamfunnene, og dette innebærer at politikken må endres for å møte den nye virkeligheten med et vanskeligere arbeidsmarked og et sterkere press på både statlige og kommunale velferdstjenester. Regjeringen ønsker at ordningene som fungerer godt beholdes, men også legge til rette for mer fleksible ordninger for den enkelte. En mer effektiv integreringspolitikk er målet, hvor flere flyktninger raskere kommer i arbeid og blir der.

Videre er utgangspunktet til regjeringen at mennesker vil bidra. Dette er noe integreringspolitikken skal legge til rette for og motivere til deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Det er et mål at alle i Norges befolkning blir deltakende borgere, kommer i jobb og er skattebetalere. For en langsiktig utvikling er dette viktig, og for opprettholdelse av et trygt og økonomisk bærekraftig velferdssamfunn. Som hovedregel skal alle være forsørger for seg og sine (Meld. St. 30 (2015-2016)).

Slik jeg ser det er det viktig å studere hva som kan fremme og hemme flyktningers integrering. På den måten belyses faktorer som er viktige i en integreringsprosess, og gir bakgrunn for hvordan flyktninger i Norge kan integreres og hvilket utgangspunkt de har for å finne sin plass i lokalsamfunnene og bli deltakende borgere.

## 1.3 Studiens sosialfaglige relevans

Integrering av flyktninger innebærer at de skal bli en del av velferdssamfunnet Norge. Ifølge Berg & Ask (2011) bidrar sosialarbeidere i denne brobyggingen og deres faglige kompetanse kan gi viktige bidrag i forhold til flyktninger og integrering. På den måten er det relevant for denne studien med et sosialfaglig perspektiv.

Ifølge Levin (2004) kan sosialt arbeid defineres som et praktisk og samfunnsomfattende prosjekt. Formålet er at likeverd og respekt fremmes og å bidra til at mennesker blir møtt på sine behov og får brukt sine ressurser. Yrkesgrupper i sosialt arbeid knyttes til en solidaritet *med* utsatte grupper, *kamp mot* fattigdom og *for* rettferdighet.

På den måten mener jeg at sosialarbeidere kan spille en sentral rolle når det gjelder flyktninger og integrering. Det er naturlig å tenke at flyktninger i større grad får brukt sine ressurser ved en vellykket integrering.

Integrering innebærer fullverdig deltakelse i samfunnet (Meld. St. 30 (2015-2016), Handlingsplan 2007-2008, NOU 2011:14, Valtonen 2004, Døving 2009 med flere). En fullverdig deltakelse i samfunnet kan knyttes til nettopp solidaritet med utsatte grupper, kamp mot fattigdom og for rettferdighet. Senere redegjør jeg for den kommunale flyktningsjenesten som er en viktig bidragsyter til dette ovenfor.

For å få tilgang til kunnskap om hva som fremmer og hemmer integrering av flyktninger, er det viktig at flyktingenes stemmer kommer frem. Deres opplevelser kan gi innsikt og forståelse for hva som er viktig i en integreringsprosess. I de neste avsnittene blir studiens problemstilling, studiens avgrensing, begrepsavklaringer og studiens oppbygging presentert.

## 1.4 Studiens problemstilling

Problemstillingen for denne studien er som følger;

**Integrering av flyktninger i en norsk kommune: Hvilke faktorer oppleves å fremme og/eller hemme deres integrering?**

Denne studien handler om hvordan noen flyktninger i én kommune kan oppleve integrering. Jeg har valgt å fokusere på hvordan flyktninger opplever integrering etter botid på to år eller mer i kommunen. På den måten har flyktningene erfaringer tilknyttet kommunens toårige introduksjonsprogram og kan fortelle om disse. Flyktingenes botid på minst to år gir mulighet til å formidle hvordan integrering kan oppleves. Integreringsfaktorer jeg ønsker kunnskap om er hvordan flyktningene opplever kulturelle og språklige aspekter, sosiale nettverk og trivsel i kommunen. Slik er jeg opptatt av hvordan kommunen gjennom offentlige tjenester som eksempelvis flyktingtjenesten og introduksjonsprogram kan bidra i integreringsprosesser og hvordan flyktninger selv kan integreres. Dette er faktorer til flyktingers integrering jeg anser som særlig relevante for sosialt arbeid, med bakgrunn i definisjonen av sosialt arbeid jeg presenterte tidligere.

## 1.5 Studiens avgrensing

Flyktninger og integrering er et omfattende tema som i sin helhet kan studeres på utallige måter. Dermed er det flere aspekter ved integreringsprosesser som jeg ikke har vektlagt i min studie. Mange flyktninger som kommer til Norge bærer på traumer, og dette kan ha betydning for integrering. Andre aspekter er økonomi, frivillige organisasjoner og helsetjenester som for eksempel fastlegeordning. Disse og flere andre aspekter vil være av betydning for flyktingers integrering, men grunnet en masterstudies omfang har jeg spisset studien til å omhandle det jeg presenterte i 1.4.

## 1.6 Begrepsavklaringer

Nedenfor presenteres begreper som anvendes i min studie med en avklaring av hva som menes med disse i denne studiens sammenheng.

I kilder jeg har funnet anvendes ofte enten begrepet flyktning eller begrepet innvandrere om personer som ikke er etnisk norske (Meld. St. 30 2015-2016, NOU 2011:14, Regjeringens handlingsplan for integrering- styrket innsats 2008, Døving 2009 med flere).

Nedenfor vil jeg presentere definisjoner av de to begrepene og begrunne mitt valg av begrepsbruk.

### Flyktning:

En flyktning er en person som har flyktet fra sitt hjemland og med rette frykter for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en bestemt sosial gruppe (FN 2016).

### Innvandrere:

En innvandrere er en person som er født i utlandet, og bosatt i Norge. Noen bruker begrepet om norskfødte personer som har innvandrereforeldre- altså foreldre som er født i utlandet (FN 2016).

I definisjonen av innvandrere kan årsakene til ankomst i Norge være ulike, mens i definisjonen av flyktning er årsaken knyttet til eksempelvis forfølgelse på grunn av politisk oppfatning. Slik jeg ser det er flyktning en undergruppe av innvandrere. Dermed har jeg valgt å anvende begrepet *flyktning*, fordi min studie handler om mennesker som av ulike årsaker har *flyktet* til Norge.

### Religion:

Når jeg refererer til begrepet religion er dette med bakgrunn i Durkheims definisjon av religion.

En religion er et helhetlig system bestående av tro og praksisformer som relateres til hellige ting. Det vil si utskilte og forbudte- tro og praksisformer hvor alle som slutter seg til dem forenes til et fellesskap som er moralsk og kalles en kirke (Durkheim 1912:46).

Etnisk norsk:

Når jeg refererer til begrepet etnisk norsk refererer jeg til mennesker som er oppvokst i Norge og som ikke har innvandret eller flyktet til Norge.

## 1.7 Studiens oppbygging

I kapittel to presenteres ulike politiske føringer som handler om integrering av flyktninger i Norge.

Kapittel tre inneholder en presentasjon av tidligere relevante studier på feltet flyktninger og integrering. Det vil være både nasjonale og internasjonale studier.

Kapittel fire inneholder en redegjørelse og ulike forståelser av begrepene integrering, tilhørighet, kultur, språk og tospråklighet, Bourdieus former for kapital og en utvidet redegjørelse av sosial kapital. Samt den kommunale flyktningtjenesten. Dette er et teoretisk rammeverk for studien, og bidrar med kunnskap til hvordan integrering av flyktninger kan forstås.

I kapittel fem presenteres metoden som anvendes for studien og fremgangsmåten i metodiske valg som er tatt underveis, samt beskrivelse av forskningsetiske avveininger og studiens reliabilitet, validitet og overførbarhet. Samt metodekritikk.

I kapittel seks presenteres studiens resultater.

I kapittel sju diskuteres studiens resultater med henvisning til politiske føringer, tidligere studier og teoretisk rammeverk.

Det åttende kapittelet er en oppsummering og konklusjon, hvor studiens viktigste resultater oppsummeres.

## 2. Politiske føringer for integrering av flyktninger i Norge

### 2.1 innledning

Dette kapittelet inneholder sentrale myndigheters politiske føringer for integrering av flyktninger i Norge

I presentasjonen er de politiske føringene inndelt i temaoverskrifter for å synliggjøre og strukturere hva disse føringene omhandler. De ansees som sentrale for min studie da de danner bakgrunn for forståelse av flyktningers integrering i samfunnet.

### 2.2 Arbeid og utdanning

Områder som arbeid og utdanning er avgjørende for et vellykket integreringsarbeid. Det understrekes at det å delta i arbeidslivet kan forebygge et klassesdelt samfunn og bidrar til å styrke integrering. Det skal tilstrebes at flyktninger og deres etterkommere får tilknytning til arbeidsmarkedet i økende grad (Regjeringens handlingsplan for integrering- styrket innsats 2008).

Jeg tolker dette over som at det å ha en jobb å gå til kan styrke integrering fordi man ved å jobbe er nyttig for samfunnet. Kanskje vil man sterkere føle seg integrert i et samfunn hvor man er til nytte.

Videre er flyktninger i Norge godt integrert på arbeidsmarkedet sammenlignet med andre OECD-land, men 32 600 flere flyktninger må komme i arbeid for at det skal være samme grad av sysselsetting som for flertallet i Norge. Det skulle også ha vært 24 000 færre flyktninger med såkalt ukjent passiv status dersom man sammenligner med hele befolkningens gjennomsnitt. Flere flyktninger og spesielt kvinner med lav sysselsetting må komme i varig og fast arbeid. For å få til dette skal det gjennomføres et kollektivt løft av de gruppene som er kommet dårligst ut. Flyktningers medbrakte kompetanse skal også tas bedre i bruk. Det er påpekt at flyktninger har vanskeligheter med å komme inn på arbeidsmarkedet, men også at de får jobber der deres kvalifikasjoner ikke brukes. Ressurser i utdanning og yrkeskompetanse som flyktninger bringer med seg til Norge blir ikke godt nok brukt. Det foreslås dermed at alle flyktninger skal ha rett til vurdering, kartlegging og godkjenning av den medbrakte kompetansen (NOU 2011:14).

Flyktninger i Norge er bedre integrert på arbeidsmarkedet sammenlignet med andre land. Samtidig tolker jeg dette ovenfor som at flere flyktninger må i arbeid for at det skal være likt som befolkningen ellers i landet.

Også i følge integrering- og mangfolds direktoratet (2016) er flyktninger i Norge i større grad sysselsatt sammenlignet med andre skandinaviske og europeiske land. Samt et høyere utdanningsnivå og en lavere andel fattigdom blant flyktninger. Norge skårer høyt på integreringsindikatorer grunnet høy etterspørsel etter arbeidskraft og økonomisk vekst de siste ti årene. Et funn er at arbeidsinnvandrere utgjør en høyere andel en tidligere, men etablerte grupper av flyktninger i Norge har også bedret sin situasjon på arbeidsmarkedet. Sammenlignet med Sverige, Danmark og EU-landene har Norge den laveste arbeidsledigheten, og sysselsetting blant kvinner er også høyere i Norge.

Ovenfor blir det blant annet pekt på at flyktninger i Norge har et høyere utdanningsnivå enn andre land. På den måten er det meningsfullt for mange at deres kompetanse tas i bruk slik det ble påpekt tidligere.

## 2.3 Språk og integrering

I likhet med arbeid og utdanning er språk et avgjørende område for et vellykket integreringsarbeid. En forutsetning for en bred deltakelse i samfunnet og i arbeidslivet er å mestre det norske språket, og med det som bakgrunn vil det tilrettelegges for at kommunene har muligheter til å gi god norskopplæring i introduksjonsprogrammet. Gjennom introduksjonsloven har flyktninger fått og/eller plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Gjennom lov og forskrift er målene og rammene for en slik opplæring fastsatt. Etter ankomst til landet skal flyktninger lære norsk så raskt som mulig, og det er fastsatt at den enkelte i løpet av fem år skal gjennomføre all opplæring i norsk. Innretning på tilskuddsordning og lov- og forskriftsverk vektlegger effektivitet og god gjennomstrømning. Kommunene må ha tilfredsstillende økonomiske rammevilkår for at det blir en opplæring med god kvalitet. I september 2005 ble tilskuddet til norskopplæring og samfunnskunnskap omgjort til en ordning med tilskudd per person (per capitaltilskudd), et resultattilskudd og et skjønnstilskudd fra en time- og aktivitetsbasert tilskuddsordning. Det er flere kommuner som har hatt utfordringer med at norskopplæring med forsvarlig kvalitet og et tilstrekkelig omfang er gjennomført. For at de økonomiske rammevilkårene skal bedres er norskopplæringens

skjønnskudd økt i 2008 med 125 millioner kroner hvor 95 millioner kroner er en ekstra styrking. God kvalitet er også med på å bidra til bedre gjennomstrømming og effektivitet i opplæringen. Noe som er av stor betydning for opplæringens kvalitet er læreres og lederes kompetanse. For at flyktninger skal ha mest mulig læringsutbytte er det spesielt viktig at lærere og ledere har særskilt kompetanse som rettes mot grunnleggende opplæring i samfunnskunnskap og norsk for voksne flyktninger. Grunnet dette satset regjeringen i 2008 på kompetanseoppbygging for lærere og ledere. For flyktninger er det viktig å raskt få informasjon om samfunnet i Norge, og med bakgrunn i dette tilbys 50 timer opplæring i samfunnskunnskap på et språk de forstår. For å sikre god kvalitet og god tilrettelegging kreves det at en har læremidler tilpasset flyktninger med ulike behov og forutsetninger, og dette er blant annet læremidler i samfunnskunnskap på ulike språk (Regjeringens handlingsplan for integrering- styrket innsats 2008).

Slik jeg forstår denne handlingsplanen er det å kunne norsk en viktig faktor som fremmer flyktnings integrering, og dette er bakgrunnen for regjeringens store satsning på norskopplæring.

Beslektet med handlingsplanen ovenfor peker NOU (2011:14) på mål om at alle flyktninger skal kunne lese og skrive norsk, som en forutsetning til å klare seg i det daglige liv og deltakelse i arbeidslivet.

Slik jeg ser det er NOU med på å forsterke viktigheten av å kunne det norske språket i forhold til integrering av flyktninger, og at introduksjonsprogrammet har et særlig ansvar i forhold til dette.

## **2.4 Deltakelse i samfunnslivet**

NOU (2011:14) hevder at integrering av flyktninger konkret handler om arbeid, utdanning, kvalifisering, levekår og sosial mobilitet; deltakelse i sivilsamfunnet, innflytelse i demokratiske prosesser, og tilhørighet, lojalitet til felles verdier og respekt for forskjeller. Hva som oppnås ved disse dimensjonene avgjør hvor vellykket integreringen er. En helhetlig strategi for integrering må fokusere på konkrete resultater på sentrale dimensjoner som flyktnings deltakelse på ulike samfunnsarenaer, anerkjennelse og inkludering i fellesskapet og fordeling og økonomi. Videre må en integreringsprosess gå begge veier. Det er en prosess som er preget av gjensidighet- både befolkningen forøvrig og flyktninger har plikter, rettigheter og ansvar. I likhet med rettigheter man som medlem har i samfunnet, følger plikter til å bidra å delta i samfunnet. Uansett hvilken bakgrunn man kommer fra kreves det at alle



bidrar til fellesskapet gjennom deltakelse i demokrati og sivilsamfunn. I forhold til sivilsamfunn hevdes det at færre flyktninger deltar i organisert idrett, særlig jenter enn befolkningen som helhet. Det å delta på felles arenaer i nærmiljøet bidrar til å utvikle tillit overfor den enkelte og mot flyktninger som en gruppe, det er viktig å legge til rette for aktiviteter og møteplasser lokalt, slik at minoritets- og majoritetsbefolkningen kan samhandle. Det å bygge opp tillit gjennom deltakelse i lokale aktiviteter, frivillige organisasjoner med mer er en viktig del av et forebyggende arbeid for at generell mistillit reduseres, som igjen kan gi utslag på deltakelse i andre sammenhenger (som deltakelse i arbeid og utdanning og valgdeltakelse).

Min tolkning av dette er at både flyktninger og befolkningen ellers har ansvar for at flyktninger deltar på ulike samfunnsområde, og som tidligere nevnt handler integrering om deltakelse på ulike områder. Både på nasjonalt og lokalt nivå.

## **2.5 Introduksjonsprogram**

Vurderinger av Norges introduksjonsprogram viser at dette fungerer godt. Programmet fungerer særlig som et virkemiddel for integrering i samfunnsliv og arbeid. Imidlertid er det behov for en nærmere gjennomgang av innhold, forankring og organisering av programmet. Dette for å få en bedre måloppnåelse (NOU:2011:14).

Innledningsvis i studien ble det presentert at flyktninger gjennom flyktningtjenesten i kommunen deltar i introduksjonsprogrammet i de to første årene etter bosetting. Ut ifra dette og NOU er det grunn til å tro at introduksjonsprogrammet kan fungere som et godt tiltak i startfasen av flyktningers integrering, og etter disse to årene legges det opp til at flyktninger blir mer selvstendige i egne integreringsprosesser.

## **2.6 Grunnleggende felles verdier, men åpenhet for kulturell mangfold**

I følge NOU (2011:14) legges det vekt på at et tydelig felles verdigrunnlag er et behov for samfunnet. For å fremme integrering er tydelige felles verdier en nødvendighet. Flere verdier er lagt til grunn for det norske samfunnet, blant annet disse: Toleranse og solidaritet, åndsfrihet, likeverd, velferdsstaten, økonomisk- og sosial likhet, demokrati og likestilling. Flere av disse verdiene er opprinnelig hentet fra de universelle menneskerettighetene, og dermed ikke ”særnorske” i seg selv, men det blir understreket at det er viktige verdier i en

norsk sammenheng. Det menes at ”et tydelig verdigrunnlag for samfunnet gir rom for forskjellighet og uenighet og kan være integrerende” (NOU:2011:14).

Tydelig må det markeres hva som ikke aksepteres og hva som er motstridene til de grunnleggende verdier. Slik kan et felles grunnlag i samfunnet også bære med seg kulturforskjeller. En slik strategi preges av at alle kan uttrykke og dele sin kulturelle bakgrunn. Det blir også påpekt at kulturelt mangfold også kan være til bedre for fellesskapet. Det hevdes i tillegg at dersom mennesker med flyktningbakgrunn ikke integreres i samfunnet og får varig dårligere levekår er det en betydelig risiko for samfunnet. Det skaper et grunnlag for økte konflikter og radikalisering, og det kan gi grunnlag for mistillit og at felles verdier avvises (NOU:2011:14).

Med bakgrunn i dette er det grunn til å tro at flykninger integreres i større grad dersom de har like verdier som det norske samfunnet. Samtidig åpnes det i Norge opp for kulturell forskjellighet mellom mennesker. Mitt inntrykk er at verdier og kultur henger sammen, og kommer man fra en annen kultur enn den norske vil man kanskje også ha andre verdier.

## **2.7 Variert syn på integrering av flykninger i Norge**

Det påpekes at statistikk, kunnskapsgrunnlag og andre fakta har vist at integrering i Norge stort sett går bra. Mens undersøkelser blant befolkningen, offentlig debatt og media oppfatter at integrering ikke går bra (NOU:2011:14).

Jeg undres over bakgrunnen til at for eksempel statistikk viser at det går bra med integrering av flykninger i Norge mens eksempelvis offentlig debatt mener det motsatte.

I Norge går det bedre med integrering av flykninger i forhold til Sverige, Danmark og EU-land. Samtidig pekes det på at det er et stort gap mellom majoritet og minoritet, og at det er større enn i andre land. Dårlige leseferdigheter på norsk er påpekt, også blant flykninger med høy utdanning (integrering- og mangfolds direktoratet 2016).

Mine refleksjoner er at Norge, Sverige og Danmark er forholdsvis like når det gjelder verdier og kultur. Som det er pekt på tidligere er verdier og kultur faktorer som påvirker integrering. Dermed stiller jeg spørsmål til hva som gjør at det går bedre med integreringen av Norges flykninger i forhold til Sverige og Danmark.

## 2.8 Oppsummering

Sysselsetting er en viktig faktor for integrering, og det har vært et fokus at flyktninger i Norge enten er under utdanning eller i arbeid. Gjennom en kvalitetssikret norskopplæring i introduksjonsprogrammet skal det sørges for at flyktninger lærer norsk da dette er en forutsetning for optimal samfunnsdeltakelse, og samfunnsdeltakelse handler om integrering. Samt at flyktningers integrering er noe både flyktningene og befolkningen ellers har ansvar for. En videre integreringsfremmende faktor i det norske samfunnet er at alle har et felles verdigrunnlag. I forhold til andre land i Skandinavia og EU hevdes det at Norge skårer høyt på integrering.

### **3. Studier som omhandler flyktninger og integrering**

#### **3.1 Innledning**

I forhold til forrige kapittel vil dette kapittelet gå dypere inn på flyktninger og deres integrering.

Studier fra Norge, Finland, Italia og Nederland blir presentert. Studiene handler om perspektiv på flyktningers sosiale nettverk, flyktningers kontakt med etnisk norske, offentlig oppfølging for flyktninger, flyktningers deltakelse i arbeidsliv med mer.

Databaser jeg har brukt for litteratursøk er følgende: DIORA, NORA, Google scholar, google, Idunn og Academic Search Elite. Jeg har søkt etter norske og internasjonale forskningsrapporter, vitenskapelige artikler, offentlige dokumenter og faglitteratur. Jeg hadde mange søkeord, men de som ga flest relevante treff var: Integrering, inkludering, flyktning(er), innvandr(er) og kulturforskjeller.

Sentrale begreper som for eksempel flyktning og integrering brukes noe ulikt i kildene jeg har funnet. For å få belyst problemstillingen min best mulig har jeg derfor valgt å benytte meg av studier med alle de ovenfor nevnte søkeordene.

Videre i dette kapittelet vil jeg først presentere en studie om hvordan flyktninger i Oslo har opplevd integrering.

#### **3.2 Levekår blant flyktninger i Oslo**

Djuve & Hagen (1995) har utarbeidet en rapport som omhandler levekår blant flyktninger som kom til Norge i 1988 eller 1989. Rapporten beskriver mange ulike områder, men jeg har valgt å gjøre en avgrensing i forhold til hva som er relevant for denne studien.

Rapporten finner at sosialkontor, egne landsmenn og norske venner har vært nyttige kontakter ved etableringen i Norge.

Det påpekes også at det å ha et godt nettverk i seg selv er en levekårsressurs, både med andre flyktninger og etnisk norske. Det å ha kontakt med andre flyktninger kan bidra til integrering i den forstand at de kan informere om det norske samfunnet, hjelpe med å finne seg til rette og introdusere de nye medlemmene av nettverket til norske venner.

Imidlertid påpekes det at flertallet av flyktningene ikke har noen norske venner.

Det synes å føre til negative erfaringer å ha sosial kontakt med etnisk norske. Tendensen til at det største problemet flyktninger i Norge møter økes når flyktninger har mer vennekontakt med etnisk norske, og de etnisk norske ikke ønsker kontakt.

Rapporten finner også at det største hinderet for integrering er at etnisk norske ikke ønsker kontakt med flyktninger. 40 prosent av flyktningene mener dette.

Videre menes det at kun fire av ti av flyktningene mener at de har gode nok norskkunnskaper til at de klarer seg på norsk i alle situasjoner. Samt at det er svært få flyktninger som er i situasjoner der norsk praktiseres. Kun en av ti har en jobb hvor norsk er i bruk.

Denne rapporten handler om flyktningers levekår for i underkant av 30 år siden, og blant annet blir det pekt på at de etnisk norske ikke ønsker kontakt med flyktninger. Gjelder dette også i dag?

### **3.3 Flyktninger og deres sosiale nettverk etter bosetting**

Hvordan flyktninger opplever integrering handler om flere aspekter, og det sosiale aspektet er en av de. Valenta (2008) har studert flyktningers sosiale integrering etter etablering i Norge. Hans studie er dermed et bidrag til å belyse hva som kan fremme og hemme integrering av flyktninger.

Valenta (2008) finner blant annet at det sosiale nettverket til flyktninger i Norge er preget av at relasjonene med andre landsmenn er tettere og rikere på tetthet enn i relasjonene som er dannet med etnisk norske. Sosiale nettverk er av stor betydning for flyktningers livskvalitet og deltakelse i samfunnsliv.

Om ikke uformelle nettverk og sosial kontakt er en forutsetning for integrering, er det likevel en metode for kulturell og økonomisk integrering.

Det å være ekskludert fra de uformelle nettverkene og det sosiale livet i storsamfunnet kan føre til misnøye blant flyktninger.

Videre er det påpekt at fordelene med å ha et norsk nettverk kan inkludere positive følelser av sosial integrering og annerkjennelse av de etnisk norske. Samt en følelse av tilhørighet til storsamfunnet. Det å skaffe disse identitetene kan i seg selv være motiv for brobygging utenfor sitt eget etniske nettverk. Men det menes at å bygge bro til majoriteten også kan være kostbart. Det å bestrebe et norsk nettverk krever at man gjør seg kjent med regler for

samhandling som er nødvendig for at vellykkede møter med lokalbefolkningen inntreffer og at man lærer et fremmed språk.

Hvor kostbart dette ser ut til å være avhenger av deres evne og vilje til å tilegne seg majoritetens koder, for noen vil det kun være mindre justeringer som må til, mens for andre kan det innebære for store endringer av ens grunnleggende verdier.

Det var utfordringer knyttet det å ”finne den norske kulturelle koden”, og dette kan forstyrre selvpresentasjoner hos flyktningene, likevel var det flere som påpekte at de kulturelle forskjellene ikke var deres største problem.

Informantene i studien hevdet at det ikke var så mange relevante forskjeller mellom dem og de etnisk norske, selv om dette var noe de ikke følte at de etnisk norske anerkjente.

De etnisk norske hadde en tendens til å fokusere på de kulturelle forskjellene fremfor likhetene. Flyktningenes fysiske utseende, klær, religiøse symboler osv. aktualiseres og brukes som poenger.

Flere dimensjoner som handler om flyktningers sosiale integrering er presentert ovenfor. Jeg tenker at det kan være vanskelig for flyktninger å finne en balanse i hvor mye man skal endre på egen kultur for å få ”innpass” i et norsk nettverk.

### **3.4 Faktorer til integrering av flyktninger i Finland**

Valtonen (2004) har forsket på bosetting og integrering i Finland, som baseres på data fra to kvalitative casestudier. Det er interessant å se om man kan dra paralleller til hva som fremmer og hemmer integrering av flyktninger i Finland til denne studien.

Ifølge Valtonen (2004) er et instrument for integrering av flyktninger at alle sosiale rettigheter er utvidet til alle som er bosatt permanent. De sosiale rettighetene dekker hele spekteret av sosiale tjenester og fordeler og strekker til feltet for utdanning. Oppgjør om integrering har en aktiv og omfattende organisering som del av velferdsstaten Finland. Det er blitt opprettet et rådende utvalg for flyktninger som skal bidra til at de får innflytelse i politikk som angår deres samfunnsvilkår.

Imidlertid er det påpekt at tiltak for antidiskriminering er nødvendig for å fremme og understøtte deltakelse på alle samfunnsområder.

Videre er et funn at arbeid blant annet fungerer som hovedfaktor for integrering. Inntekt bidrar til styrket levestandard og at det er med på å få tilgang til grunnleggende materielle ressurser som igjen kan bidra til deltakelse på andre områder. Det menes også at en

arbeidsplass fungerer som kilde til å knytte kontakter som muliggjør nettverksbygging slik at sosial kapital økes. Videre påpeker hun at arbeidsledighet kan føre til sosial utestenging. Et funn er at de er ekskludert på arbeidsmarkedet. Det menes at grunnen til dette er mangel på positive tiltak for å sikre integrering og mangel på juridiske mekanismer. Videre er prosesser med bosetting også en endring for mottakssamfunnet. En forståelse av sosiale krefter på spesifikke steder kreves, og dette kan påvirke både positivt og negativt på integreringsprosesser. Noe som vil påvirke integreringen til flyktningene er følelser av å bli ekskludert eller manglende tilhørighet. I studien påpekes det at noen fulgte sin religion og skikker i større grad nå enn i sitt hjemland. For noen kan kultur fungere som hjelpemiddel til følelse av sikkerhet. Samt at det ga en opplevelse av mening i et miljø som opplevdes truende og uforutsigbart.

Å føre en bosettingspolitikk som går ut på å øke antallet av spesifikke etniske grupper på et sted for å promotere levedyktige samfunn har også vist seg å være vellykket. Der en slik politikk er tatt i bruk vises det til flere eksempler der det er et høyt nivå av deltakelse i den uformelle sosiale arena.

Valtonens studie har særlig fått meg til å reflektere over disse spørsmålene:  
Hvordan er de sosiale tjenestene som blir beskrevet i forhold til flyktningtjenesten som presenteres senere i denne studien? Hva betyr egentlig et rådende utvalg for flyktninger?

### **3.5 Integrering og tilrettelegging for integrering av flyktninger- en sammenligning av to land**

Studien til Korac (2003) handler om flyktninger og etablering i Italia og Nederland. Det er beskrivelser av ulike funksjonelle aspekter ved integrering som utdanning og ansettelser i jobb og sosial deltakelse i samfunnet. Det er interessant å se hvor min studie befinner seg i forhold til Italia og Nederland.

Ifølge Korac kjenner flyktningene i Nederland på en følelse av sosial isolasjon, og ønsker en sterkere forankring i samfunnet.

Flyktningene hadde en bevisst innsats for å etablere sterkere bånd i sosiale settinger, på jobben og i nabolag. Et annet funn er at en av informantene i studien påpeker at man skulle tro han var integrert, siden han snakket språket, jobbet for et nederlandsk firma og prøvde så godt han kunne å sosialisere seg med de nederlandske. Uansett hvor mye han prøvde, følte han seg usynlig og ekskludert på for eksempel arbeidsplassen.

I motsetning til de i Nederland har flyktninger i Italia utviklet sterke sosiale bånd med andre utenfor sin etniske gruppe. Eksempelvis hadde de daglig kontakt med naboer, på jobben eller andre sosiale arenaer hvor de italienske befant seg. Videre menes det at i Italia var det det statlige dårlige organiserte hjelpetilbudet som gjorde at flyktningene ble tvunget til å stole på egne evner til å finne sin vei inn i det italienske samfunnet.

I Nederland opplever flyktningene politiske tiltak fra staten som ikke svarer til behovet og målet for integrering. Det menes at det er en manglende strategi for å bygge sosial kapital som kan gi følelse av tilhørighet og sosial integrering.

Videre opplever flyktninger i Italia utfordringer tilknyttet arbeid. De opplever å bli overlatt til seg selv, og får ikke veiledning i forhold til hvor de kan søke jobber ut ifra deres ferdigheter og kvalifikasjoner.

Dette over får meg til å reflektere over flere grunner til hvorfor flyktningene i Nederland føler på en følelse av isolasjon, mens det er annerledes for flyktningene i Italia. Hvordan vil dette oppleves i denne studien?

### 3.6 Oppsummering

Tidligere studier belyser flere aspekter ved integrering av flyktninger, både gode og mindre gode eksempler. To av studiene (Djuve & Hagen 1995 og Valenta 2008) påpeker at flyktninger generelt har vanskeligheter med vennskapelige relasjoner bestående av etnisk norske. Imidlertid har sosialiseringen med andre flyktninger vist seg å være god i flere tilfeller. Dette med arbeid blir videre påpekt som kilde til integrering. Samtidig har det kommet frem at det å kunne samme språk som vertslandet og ha et arbeid å gå til ikke er ensbetydende med å føle seg integrert. Offentlige hjelpetilbud har hatt betydning for integrering både i Norge og andre land.

De tidligere studiene som er presentert bidrar til å belyse hva som kan fremme og hemme integrering av flyktninger. Jeg vil i studiens diskusjonssdel videreføre og løfte frem flere aspekter ved integrering som jeg ønsker å belyse.



## 4. Teoretisk rammeverk

### 4.1 Innledning

I dette kapitlet gir jeg en presentasjon av det teoretiske rammeverket for studien. Begrepene som presenteres vil senere benyttes i diskusjonen av det innsamlede datamaterialet. Med utgangspunkt i studiens problemstilling vil jeg særlig fokusere på begrepet integrering.

Herunder presenteres også begrepene verdier og tilhørighet. Videre presenteres begrepene kultur, språk og tospråklighet.

Bourdieu's økonomiske, kulturelle kapital, og en særlig vektlegging av kapitalformen sosial kapital er valgt ut på bakgrunn av at jeg fant det interessant å belyse informantenes fortellinger med slike former for forståelser. Tilslutt presenteres flyktningtjenestens oppgaver.

Hensikten med min studies teoretiske rammeverk er å kunne reflektere over, nyansere og finne ulike forståelser av hvordan flyktninger kan oppleve integrering.

### 4.2 Integrering

Et sentralt begrep i min studie er integrering, og jeg vil presentere ulike forståelser av begrepet. Sitatet nedenfor viser at integrering kan forstås på ulike måter:

*Integrering* er vår tids mantra: Et mål for politikere, en sak for journalister og et tema for samfunnsvitere og debattanter: Alt som har gått galt i det flerkulturelle Norge- fra gjengkriminalitet til tvangsekteskap- skyldes ”mislykket integrasjon”, og alt som har gått bra i det flerkulturelle Norge- fra Shabana Rehan til pakistanske jenter på BI- skyldes ”vellykket integrasjon”. Kanskje har ”integrering” blitt vår tids metafysiske begrep? Som all metafysikk har begrepet et diffust innhold (Døving 2009:7).

Selv om integrering kan forstås ulikt vil jeg følgende forsøke å redegjøre for begrepet, og nedenfor presenteres hva som forstås med integrering i denne studiens sammenheng.

I 1967 fikk arbeidsimmigrantene som kom til Norge et økt fokus, og fokuset på integrering økte da arbeidsimmigrantene ikke skulle tilbake til hjemlandet, men hadde kommet for å bli. I starten av 1970-årene økte innvandringen, og etterhvert kom også deres familier. Institusjoner av kulturelle og religiøse preg ble etablert og en ny tilstedeværelse av ”de andre” gjorde at integrering ble et tema i norsk offentlighet og politikk (Døving 2009:8). Flykninger og deres etterkommere skulle bli integrert gjennom tilpasning til det norske samfunnet. Både

majoriteten og minoriteten deler oppfatningen om at det er slik. Ordene flyktning, muslim eller innvandrere blir så å si alltid brukt i sammenheng med begrepet integrering selv om integreringsprosesser i bunn og grunn gjelder alle samfunnsborgere (om enn i forskjellig grad) (Døving 2009:19).

Ovenfor ser man at integrering er noe som har vært aktuelt i Norge over lengre tid, og i neste avsnitt presenteres de nye tankene om integrering som fremtrådte på syttitallet.

I makt- og demokratiutredningens rapport om et flerkulturelt Norge pekes det på at Norge introduserte konseptet integrering sammen med en rekke andre europeiske stater, som var tilpasset en ny tid. Det vil si at begrepet rommet en ny forståelse av relasjoner mellom minoritet og majoritet. I kjølvannet av den politiske radikaliseringen som fant sted på slutten av sekstitallet og utover syttitallet ble betydningen av kulturelle røtter, identitet og etnisitet understreket. Strategien integrering skulle ikke øve vold på individers kulturelle bakgrunn, men den skulle bevares i en ny kontekst (Døving 2009:9).

Nedenfor forklares integreringsbegrepet nærmere, og forskjeller mellom integrering og assimilasjon blir forklart.

Integrere er et verb som er aktivt. Ordet integrering er fra latin og betyr ”å gjøre hel”.

Betydningen av begrepet er beholdt, og det brukes om å føye deler til en enhet eller helhet.

Det eller de som er utenfor skal passes inn. Det norske samfunnet er i dette tilfelle enheten og mennesker med røtter i andre samfunn skal tilføyes.

På et eller annet nivå, føyes ulike minoriteter og majoriteten sammen til ”det norske samfunnet” og denne sosiale prosessen betegnes som integrering.

Ifølge Døving er ikke integreringsbegrepet entydig. Eksempelvis kan man være integrert sosialt på et arbeidssted, men i liten grad i lokalsamfunnet. På samme måte kan en familie være godt integrert gjennom foreldrenes deltakelse i den katolske kirke i lokalmiljøet og barnas fritidsaktiviteter, men føle seg lite integrert i det norske storsamfunn.

Selv om det utenforliggende skal passes inn, skiller integrering seg fra det som har med assimilasjon å gjøre. Assimilasjon betyr å gjøre likt, å smelte sammen. Med andre ord er man assimilert når majoritetens livsstil, verdier og normer er tilegnet. For øvrig påpekes det at det ikke er noe galt med en individuell assimilering dersom det er ønsket (Døving 2009:8-10).

Videre påpeker Brochmann, Borchgrevink & Rogstad (2002:30-31) at integrering er noe som kvalitativt skiller seg fra assimilasjon. Assimilasjon betraktes som en strategi mange stater tok i bruk tidligere. Strategien gikk blant annet ut på å utøve vold og undertrykkelse slik at ”avvikere” skulle inn i majoritetsfolden. Det blir pekt på at tradisjonen for assimilasjon er

en prosess hvor individer tilegner seg majoritetens verdier og normer gradvis. Tilslutt kan ikke individets verdier og normer skilles fra majoritetens.

Integrering kan sees som en menneskelig prosess som bidrar til å skape samfunnsmessig stabilitet og sosialt samhold, dette skjer gjennom forventningsdannelse og normer. Med andre ord: hvordan sosial orden skapes og vedlikeholdes. Integrering handler om å tilpasse og lære seg samfunnets verdigrunnlag og prosesser som er med på å knytte individet til samfunnet (sosialt og økonomisk). I tillegg skapes lojalitet og tilhørighet.

Det hevdes gjerne at motsatsen til integrering er marginalisering eller eksklusjon når det gjelder individer, og oppløsning når det gjelder et helt samfunn. Marginalisering innebærer at de sosiale og symbolske båndene mellom samfunn og individ undergraves som igjen fører til manglende tilhørighet og innflytelse samt svak deltakelse. Marginalisering er en trussel ovenfor samfunnet som helhet, og ikke kun en risiko for individet.

Nedenfor presenteres andre perspektiver på integrering som kan belyse flyktninger og deres integrering ytterligere.

NOU (1995:12:3) definerer integrering som at en ”fremmed” gruppe blir en funksjonsdyktig del av vertssamfunnet samtidig som den beholder sin etniske og kulturelle identitet. En slik forståelse kan man også se i en eldre utgave av NOU.

I denne er integrering forstått som at den utenifra er en anerkjent og funksjonsdyktig del av samfunnet uten nødvendigvis å være lik medlemmer av samfunnet for øvrig. Personen kan beholde eget språk, sin nasjonale identitet, sine nære forbindelser med hjemlandet, og til en viss grad hjemlandets livsmønster og skikker. Personen kan i tillegg bo i landet uten et ønske om å slå seg ned for godt, og personen kan ønske at sine barn vender tilbake til hjemlandet. Likevel kan personen finne seg til rette i og være en del av samfunnet (NOU 1973:17:69)

Slik jeg tolker Døving, Brochmann m.fl. og NOU er de samstemte i at integrering er noe annet en assimilering. Man kan tolke det dit hen at integrering handler om å bli en del av majoriteten samtidig som den kulturelle og etniske bakgrunnen er beholdt.

#### 4.2.1 Et felles verdisystem som veien til integrering

I litteratur om integrering er verdibegrepet sentralt, og derfor tolker jeg at verdier er av betydning i menneskers integrering. Dette har videre gjort meg nysgjerrig på hvilken betydning verdier har for flyktninger og deres integrering. Ved å se på betydningen av verdier i integreringssammenheng mener jeg kunnskap om hva som kan fremme og hemme integrering belyses.

Med bakgrunn i dette har jeg valgt å presentere verdier i sammenheng med integrering.

Émile Durkheim (1858-1917) er kjent som en av grunnleggerne av sosiologien, og han stilte følgende spørsmål: Hva er betingelsene for sosial integrering? Hvordan kan vi sikre solidaritet i et moderne samfunn fullt av individuelle viljer? Hva binder mennesker sammen?

Forhold mellom individ, samfunn og integrering er kjernen i Durkheims sosiologi. Durkheim forsøkte å forklare mekanismene som lå til grunn for sosialt samhold, i motsetning til evolusjonistene som søkte opphavsteorier.

Durkheim fant ut at graden av felles tradisjon og historie hadde sammenheng med graden av solidaritet. Han mente at de som var godt integrert delte en felles fortid. En av hovedfunksjonene for å skape samhørighet var kulturelle uttrykk, spesielt religion (Døving 2009:72-73).

Videre mente han at kultur har en funksjon om at et samfunn sammenbindes og på den måten oppnår fellesskapet en indre sammenheng som er nødvendig for å unngå at det ikke går i oppløsning.

Med andre ord menes det at et samfunn som er godt integrert er et samfunn som har en kollektivt preget opplæring der det som skaper solidaritet er felles verdier. På den måten knyttet Durkheim kultur direkte til integrering (Durkheim 1912).

Det er viktig å få frem at Durkheims teorier om hva som fremmer integrering, kommer fra et samfunn uten flere kulturer og migrasjon. Hans sosiologiske prosjekter har empiri hentet fra samfunn med en felles kulturell arv og en felles fortid (Døving 2009:72-73).

Som regel diskuteres og forbindes integrering i dag der individer *ikke* deler en felles fortid eller kulturell arv. Det påpekes videre at spørsmålet hans *hvordan sikre solidaritet og fellesskap?* også er gjeldene i dag. Forskjellen er at nå handler ikke lenger spørsmålet om samhørighet mellom et etnisk fellesskap, men om ulike etniske fellesskap. I følge Durkheim var svaret et felles verdisystem det som ville sikre integrering. I dag er integrering knyttet til

en politikk som skal gi rom for verdimangfold, likevel er svaret til Durkheim brukt i mange av dagens debatter. Fremdeles omhandler debatter om integrering spørsmål om verdifellesskap. I dagens faglige og politiske diskurser om integrering er eksempelvis felles identitet og felles verdisystemer sentrale. En tydelig arv fra Durkheim er at samfunnsmedlemmer på et mentalt plan bør *føle* fellesskap, og dette gjennom en form for likhet. Dette med følelser er helt spesielt vektlagt, Durkheim mente at gjennom å tro på det samme følte samfunnsmedlemmer seg bundet til hverandre.

Verdiene må *følelsmessig* erfares som felles for å virke integrerende, det er ikke nok å dele verdier på et abstrakt og intellektuelt nivå. I dagens diskusjoner om integrering er dette med å føle fellesskap fortsatt en sentral formulering (Døving 2009:73).

En annen kilde som knytter verdier til integrering er en stortingsmelding fra 2003-2004.

Ifølge Døving (2009:72) er St.meld.nr49 (2003-2004) en sentral kilde når det gjelder å mene noe om integreringsbegrepet i vår tid. Meldingen refererer til stadighet viktigheten av et felles verdigrunnlag.

I Stortingsmeldingen blir det påpekt at politikken må sikre at felles lover og regler blir fulgt, og å sikre respekt for samfunnets verdigrunnlag.

Det vil føres en åpen og inkluderende debatt om hvilke verdier som er gjeldene, og hva de skal innebære, men samtidig bygger det norske samfunnet på visse prinsipper som skal stå fast. Det hevdes i meldingen at verdier må defineres fortløpende, gis konkret innhold og vedlikeholdes i forhold til hele Norges befolkning. Personer som ankommer Norge bør ha god kjennskap til samfunnets rådende verdisystem samt menneskerettighetene (nr49 2003-2004).

Slik jeg tolker Durkheim og Stortingsmeldingen hevder de at integrering i samfunnet forutsettes av felles verdier. Denne studien handler om flyktninger i Norge, og dermed er det i følge dette ovenfor de norske verdiene som må deles for at integrering skal finne sted og fremmes.

I motsetning til Durkheim (1912) og St.meld.nr 49 (2003-2004) er St.meld.nr 17 (1996-1997) av en annen oppfatning av hva som fremmer integrering. I meldingen har integrering blitt diskutert inngående. Det påpekes at på både gruppe- og individnivå skal flyktninger ha rett til å følge sine kulturelle tradisjoner, praktisere sin tro og hevde sine verdier.

Grunnlaget for samhørighet styrkes ved å aktivt fremheve at alle mennesker har like stor rett til å bringe med seg egne tradisjoner og verdier inn i fellesskapet. Man kan være norsk på mange måter.

Ifølge Egden (2012:78) kan man med andre ord mene at dette betyr å ”kunne beholde sin egenart og sitt kulturelle særpreg”.

Jeg mener at dette ovenfor understreker at det ligger mer på den enkelte flyktnings verdier enn på fellesskapets verdier, at man kan være integrert i Norge selv om man ikke er ”typisk norsk”. En måte å tolke dette på er at man ikke trenger å like brunost eller gå på ski som er typiske norske kulturelle særpreg for å være integrert.

Ifølge Døving (2009) er tilhørighet og integrering noe som henger sammen, og det neste avsnittet inneholder perspektiver på tilhørighet.

#### **4.2.2 Det å føle tilhørighet**

Man kan anta at om mennesker føler seg integrert i et samfunn føler man også tilhørighet til det aktuelle samfunnet og omvendt. Et perspektiv på tilhørighet kan dermed gi et blikk på flyktnings opplevelse av integrering.

I følge Baumeister & Leary (1995:505- 508) er tilhørighet en av de mest grunnleggende bekymringene som menneskeheten har. Samt at mange av de sterkeste følelsene mennesker erfarer er tilknyttet følelse av tilhørighet. Det være seg både positive og negative. Det er bevist at en følelse av å være velkommen, akseptert eller inkludert leder til positive følelser som for eksempel lykke og tilfredshet. Mens det å bli ekskludert, ignorert eller avvist kan lede til potensielle negative følelser som depresjon, ensomhet, sjalusi eller angst.

Videre er dette med relasjoner til andre sentralt i sammenheng med en persons følelse av tilhørighet, og at dette er et sterkt behov for den enkelte.

Det er påpekt at mennesker har en driv til opprettholdelse av relasjoner i hypoteser om tilhørighet. For å tilfredsstille denne driven er det to kriterier:

Det første er behovet for hyppige, betydningsfulle og tilfredsstillende interaksjoner med noen få andre mennesker. Det andre kriteriet er at disse interaksjonene må foregå i en sammenheng hvor det er stabile rammer hvor menneskene bryr seg om hverandres velferd. Interaksjoner med stadig skiftende personer vil være mindre tilfredsstillende enn gjentatte interaksjoner med de samme personene (Baumeister & Leary 1995:497).

Det å føle tilhørighet er et behov som kan sammenlignes med behovet for mat og drikke, og en betydelig del av den menneskelige kulturen er preget av et press for å gi tilhørighet.

I alle kulturer og ved alle mennesker er det ulike grader av behov for tilhørighet, og naturligvis er det individuelle forskjeller i behovets styrke og intensitet. Samt at det er kulturelle og individuelle forskjeller i hvordan mennesker uttrykker og tilfredsstiller behovet. Langsiktige og intime relasjoner gir tilfredsstillelse og en følelse av å høre til, og dette er ikke tilgjengelig ved sosial kontakt med fremmede eller nye bekjente. For at behovet skal bli tilfredsstilt kreves det at personen det gjelder tror at den andre bryr seg om han eller henne og hva han eller henne er opptatt av. Det må være gjensidig, og det innebærer eksempelvis å dele bekymringer (Baumeister & Leary 1995:498-500).

Nedenfor har andre kilder påpekt viktigheten av intime relasjoner ytterligere. Ifølge McAdams & Bryant 1987 i Baumeister & Leary (1995:506) har personer med høye nivåer av intimitetsmotivasjon en tendens til å inneha høye nivåer av lykke og subjektiv velvære. Å ha intime relasjoner til noen synes å være viktig, og kanskje nødvendig for å være lykkelig. Det er sjelden man omtaler sosial isolasjon som en vei til høye verdier av lykke.

Kultur er allerede nevnt i studien, og i neste avsnitt presenteres kulturbegrepet som kan gi ytterligere forståelse av hva som fremmer og hemmer integrering av flyktninger.

### 4.3 Kultur

Tema i mange offentlige debatter i det siste tiåret har vært og er forholdet mellom migrasjon, kultur og integrering. Omtrent daglig kan man lese om det flerkulturelle Norge i avisene, og det er gjerne de problematiske sidene ved det. Spørsmålet om kulturell forskjellighet er noe som stadig aktualiseres (Fuglerud 2007:7).

I litteratur om flyktninger og integrering går også kulturbegrepet igjen. Dette finner man for eksempel i NOU (2011:15), Valenta (2008) og i Brochmann, Borchgrevink & Rugstad (2002).

Naturligvis synes jeg dette over er interessant og tenker dermed at kultur har betydning i forhold til integrering av flyktninger.

Kultur er et av de mest omdiskuterte ordene i samfunnsfagene. Det kan kanskje sies at ”kultur” er det samme for sosialantropologien som ”energi” er for fysikken: Ingen klarer å gi en fullgod definisjon av det, men ingen kan heller klare seg uten det (Hylland Eriksen 2002:60).

Sitatet forteller at kultur er noe som er vanskelig å forklare samtidig som det er ønskelig med en forklaring. Med det som bakgrunn vil jeg presisere at kultur er et vidt begrep som rommer mye mer enn det som presenteres i denne studien, og at jeg har tatt utgangspunkt i det jeg mener belyser flyktningers opplevelse av integrering. Jeg har vektlagt å belyse enkeltindividers personlige kultur, kultur som en forbindelse mellom mennesker og tanker om fremmedkultur.

Kultur defineres på flere måter: Klausen (1992:27) har definert kultur som de væremåter, skikker og verdier som overføres fra generasjon til generasjon om enn i noe forandret form. En annen definisjon påpeker at kultur er det som muliggjør kommunikasjon: Kultur er noe som gjør at mennesker forstår hverandre, gjennom erfaringer, tankemønstre og vaner som mennesker har felles (Hylland Eriksen & Arntsen Sajjad 2015:45).

I følge Hylland Eriksen (2002:60-61) har disse to definisjonene en del likhetstrekk, men likevel er det forskjeller som er viktige å påpeke. I den første definisjonen er det påpekt at tradisjon er en vesentlig del av kulturen og det at kultur har en historisk forankring vektlegges. I motsetning til den første definisjonen nevner ikke den andre definisjonen historien, men konsentreres i retning nåtid og mulighet for gjensidig forståelse. Det perspektivet som anlegges på kulturen vil ha noe å si for hvordan det tenkes om vi-kategorien;



om oss og de andre. Det menes at om felles historie er sentralt for å ha en felles kultur, betyr det at nåtidens etniske norske har en felles kultur med mennesker som levde i Norge for flere hundre år tilbake. Dersom det er felles kommunikasjon som gjelder, menes det at man kan argumentere for at de samme menneskene har mer til felles med flyktningers barn som lever i dagens Norge.

Kanskje er det to ulike, men komplementære måter hvor kultur blir skapt, definert og videreført. Begrepet røtter er sentralt i den ene måten. Dette perspektivet på kultur preges av historie, skjebnefellesskap og trygghet. Virkningen er noe som ikke kan velges bort, og den er av generasjonenes destillerte visdom samt en dyp indre sammenheng. Det er påpekt at man står i en slags gjeld til ens forfedre som kun kan betales gjennom troskap til deres levemåte og verdier. Det sammenlignes med forræderi om man svikter dem.

Impuls er sentralt i det andre perspektivet på kultur. Fra dette perspektivet kjennetegnes kultur av at det er fortløpende og dynamisk, det er noe som forandrer seg og dreies heller mot fremtid enn fortid. Man kan ikke bruke fortiden som retningslinjer for handling, dette fordi nåtiden krever sine løsninger.

Indre sammenheng eksisterer ikke i det bestemte kulturelle univers, men det er noe hvert individ skaper.

Begge dimensjonene av kultur tas med for å få et komplett bilde av kulturelle prosesser. Det poengteres at kultur er noe som er lært og noe som overføres samtidig som det forandres. Kultur er noe som mer eller mindre er systematiske forskjeller i hva mennesker har lært, det vil si kulturforskjeller. Kultur er noe som ligger i menneskers erfaringer, og erfaringene er med på å gjøre mennesker til det de er og man blir plassert mellom fortid og fremtid, mellom individualitet og gruppefellesskap. Alle individer er systematisk ulike, og dette er til en viss grad avhengig av hvor og når man har vokst opp. Mer eller mindre er mennesker kulturelt forskjellige, men samtidig kulturelt like. Mellom kulturer kan man ikke finne noen skarpe skillelinjer.

I begge kulturdefinisjonene ovenfor har Hylland Eriksen pekt på kultur som noe personlig, noe alle har og noe som er av betydning for mennesker, mens i det neste avsnittet presenteres kultur som noe som integrerer individer til samfunnet.

Ifølge Fuglerud & Hylland Eriksen (2007:28) er hensikten med å ha et kulturbegrep å betegne et fellesskap mellom mennesker. Det er naturlig å knytte Durkheim til en slik tankegang. Sentralt i Durkheims samfunnsforståelse er tanken om over-individuelle størrelser som integrerer individene til samfunnet. Eksempler på slike størrelser er religion, moral og språk.

Alle disse inngår i det man vanligvis forstår med ”kultur” når et bredt kulturbegrep tas i bruk. Uavhengig av de enkelte individene så eksisterer fenomenene.

Ut ifra dette synes kjernen i kulturbegrepet å være viktige personlige trekk hos den enkelte, og slik jeg nevnte tidligere noe som er av stor betydning. Kultur er også noe som kan forbinde og skape forståelse mellom mennesker. Denne forståelsen av kultur peker på at det er noe man har ved seg, og dermed noe man også tar med seg i en integreringsprosess. I neste avsnitt går jeg inn på tanker om kultur som kan fremtre i et flerkulturelt samfunn, og som kan påvirke flyktningers integrering.

#### **4.3.1 forskeres tanker om fremmedkultur**

Et kulturalistisk tankegods har i de siste par-tre tiårene fått mer innflytelse i befolkningen enn det kanskje burde. Det er forskning som har avdekket at majoritetsbefolkningens medlemmer har en tendens til å tro at flyktninger ønsker segregering og separasjon, men virkeligheten er at de ønsker integrering (eksempelvis Kasic, Manetti og Sam 2005). Det er forskere som nå tar en viss selvkritikk for kun å fremstille muslimer som mennesker der tradisjonell kultur og religion er det eneste tellende i deres identiteter (Båtnes 2012:38).

Videre gjengir Forskning.no professor Schmidt ved Roskilde universitet slik: Det er de religiøse som blir de mest synlige. Forskere oppsøker ikke kafeene når de vil treffe en flyktning eller en muslim. I stedet er det til de muslimske organisasjonene man går. På den måten vektlegges det religiøse: I noen tilfeller er det rimelig, andre ganger gir det et bilde som er skjevt. I mediene og i forskningen blir det religiøse perspektivet overrepresentert på denne måten (Ebdrup 2011).

Nedenfor ser man at en lignende tankegang også har vært synlig i Norge.

Både i Norge og i Danmark synes det å ha vært en fordom i den majoriteten som ikke er muslimsk- og kanskje er det slik fortsatt- at identiteten til muslimer i stor grad defineres av deres tro alene, og grunnet dette er det så interessant å intervju imamene.

Ser man det fra en annen side blir aldri kristne prester brukt som sannhetsvitne når majoritetsbefolkningens identitet forskes på. Det er lett å tenke at de andre er mer produkter av religion og kultur enn det vi regner oss selv for å være. Det stilles spørsmålsteget ved at ”de andre” er mer kulturstyrte enn oss selv, og at dette er den mest utfordrende fordommen som knyttes til andres kultur (Båtnes 2012:39).

### 4.3 Språk og tospråklighet

Det verbale språket er en vesentlig del av mennesker, og en presentasjon av begrepet språk kan belyse hva som kan fremme og hemme integrering av flyktninger.

Jeg tenker at språk har en avgjørende betydning for integrering, da flyktninger må forholde seg til et nytt språk etter ankomst i Norge. I dette avsnittet redegjøres det for tospråklighet og hvilken betydning språket kan ha for mennesker.

Ifølge Loona (2001:215-216) betraktes tospråklighet i Vesten som forvirrende, eksotisk og mystisk. Det forbindes også med problemer enkelte samfunnsgrupper har tilknyttet utdanning og arbeidsliv. Imidlertid er tospråklighet, både som sosialt fenomen og en psykologisk tilstand noe som antas å være like gammel som menneskeheten. I dagens verden er det mer utbredt som helhet enn enspråklighet.

Når to eller flere språk er i kontakt med hverandre fremtrer en tilstand med navnet ”tospråklighet” eller ”flerspråklighet”. Det er naturlig at når enkeltindivider eller grupper med ulik språkbakgrunn kommer i kontakt med hverandre, kommer også deres språk i kontakt med hverandre. Det finnes fire ulike tilstander av tospråklighet, men den tilstanden som i høyest grad er relevant for denne studien er følgende: Dersom den det gjelder har tilgang til to ulike språk og anvender disse språkene som en rutine for å kommunisere med enspråklige talere av de to språkene, menes det at tospråklighet er en psykologisk tilstand hos personen.

Tospråklighet kan videre både motvirkes, oppmuntres og neglisjeres ut ifra hvilken språkpolitikk som føres.

Integrering av flyktninger oppnås ikke ved en modell som bygger på kulturell/språklig atskillelse av disse gruppene fra befolkningens majoritet. Eksempelvis gjennom at de går på egne skoler hvor de kun får opplæring på morsmål eller at de henvises til egne boområder. Et samfunn preget av mangfold av etniske språkgrupper eller etniske grupper som tilstreber demokrati for sine borgere har behov for et fellesspråk. Det er kun det norske språket som kan ha en slags kommunikasjonsfunksjon i det norske samfunnet. Med andre ord et fellesspråk for etniske grupper uavhengig av morsmål. Ofte hevdes det at nøkkelen til integrering av flyktninger er gode norskkunnskaper. Samtidig kan det omvendte kanskje være enda viktigere- det vil si at det kanskje er integrering som er nøkkelen til å utvikle gode norskkunnskaper. Integrering av flyktninger forutsetter at de blir oppmuntret til både å lære

norsk samtidig som de får rikelig tilgang til språket. Tilgang kan for eksempel være i form av sosial omgang med brukere av språket eller gjennom arbeid.

Språket er et viktig symbol på individuell og gruppeidentitet hos mennesker.

Mennesker gir ofte uttrykk for dyptliggende oppfatninger/følelser om andre og seg selv, om forhåpninger/bekymringer om fremtiden, og om sammenhengen mellom nåtid og fortid. Alt dette er gjennom menneskers holdning til eget og andres språk.

Når det strides om språk, er dette i bunn og grunn en strid om bekreftelse eller fornektelse av andres eller egen sosiale identitet. Når et individ er skamfull over sitt språk, er det egentlig en skam over hvordan andre oppfatter en (Loona 2001:225-227).

Ut ifra dette over kan tospråklighet både være en tilstand hos den enkelte og noe som oppstår mellom mennesker i samfunnet. Det er naturlig å tenke at språk og kommunikasjon henger sammen, og at kommunikasjon mellom mennesker er enklere når lignende språk er i kontakt med hverandre enn ved to eller flere ulike språk. Slik mener jeg språket er av særlig betydning for flyktninger og integrering, da jeg tenker god kommunikasjon mellom mennesker kan bety god integrering, og omvendt at dårlig kommunikasjon kan bety dårlig integrering.

I de to neste avsnittene beskrives Bourdieus hovedformer for kapital og en utvidet presentasjon av sosial kapital.

#### **4.4 Former for kapital**

Ulike kapitalformer kan gi kunnskap om hvilket utgangspunkt flyktninger har for å integreres. Jeg tenker at integrering av flyktninger særlig handler om hvordan de skal innlemmes i samfunnet. Nysæther (2004:65) har videre påpekt at Bourdieus økonomiske, kulturelle og sosiale kapital er det som former handlingsmønstre og særlige trekk hos ulike grupper i samfunnet, og dette danner bakgrunn for presentasjonen av ulike kapitalformer.

Man kan ikke gjøre rede for funksjonen og strukturen av den sosiale verden uten å gjeninnføre alle former for kapital og ikke kun den anerkjente formen økonomisk teori (Bourdieu 1986). Det er interessant å nettopp utforske flyktnings struktur på deres sosiale verden.

Kapital omtales som en kraft innskrevet i subjektive eller objektive strukturer. Samt at det er prinsippene bak iboende lovmessige reglementer i den sosiale verden (Bourdieu 1986:1). Økonomisk kapital er umiddelbart og direkte knyttet til penger og institusjonaliseres i form av eiendomsrett.

I likhet med kapital eksisterer kulturell kapital i tre former: Den kroppslige, den objektive og den institusjonelle. Den kroppslige er i form av langvarige disposisjoner av sinnet og kroppen. Denne formen for kulturell kapital forutsettes av en personlig kostnad, en investering og fremfor alt koster den tid. Det er en kapital som er nedfelt, ytre rikdom er omgjort til å bli en integrert del av en person, til habitus og kan ikke overføres umiddelbart (i motsetning til for eksempel eiendom og penger).

Den objektive formen for kulturell kapital omhandler kulturelle varer som for eksempel bøker, bilder, instrumenter, ordbøker med mer. Det at den kulturelle kapitalen objektiveres i materielle medier og objekter gjør at den kan overføres i sin materialitet. Dermed kan kulturelle varer både bevilges materielt- som forutsettes av økonomisk kapital- og symbolsk- som forutsettes av kulturell kapital.

Den institusjonelle formen handler om akademiske kvalifikasjoner. For eksempel faglig kompetanse i form av utdanning. Har man en faglig kompetanse har man et sertifikat for kulturell kompetanse som gir innehaveren en verdi som er konstant, lovlig og garantert i forhold til kultur (Bourdieu 1986).

Videre er sosial kapital summen av potensielle eller faktiske ressurser som er tilknyttet besittelse av et varig nettverk. Nettverket kan være mer eller mindre av institusjonaliserte relasjoner som kjennetegnes av gjensidig anerkjennelse og bekjentskap- eller med andre ord, til å være medlem av en gruppe. Den sosiale kapitalens volum er avhengig av størrelsen på nettverket av forbindelser en person kan mobilisere effektivt og på volum av kapital (økonomisk, kulturell, symbolsk). Det er påpekt at et nettverk av relasjoner er et resultat av investeringsstrategier. Strategiene kan være bevisste eller ubevisste, individuelle eller kollektive og som tar sikte på etablering eller gjengivelse av sosiale relasjoner. Disse relasjonene er anvendelige på kort eller lang sikt (Bourdieu 1986).

Nedenfor går jeg mer inn på kapitalformen sosial kapital, da jeg mener denne formen for kapital vil belyse flyktningers opplevelse av hva som hemmer eller fremmer integrering i størst grad i forhold til de øvrige kapitalformene.

#### 4.4.1 Sosial kapital

Forskningsrådet (2005) stiller spørsmål rundt hva slags betydning sosial kapital har for sosial inkludering, livskvalitet og like muligheter. Det påpekes at sosial kapital blant annet har en betydning når det gjelder barn og unges oppvekstsvilkår, arbeidsmarkedstilpasning, befolkningens helse og velvære og integrering av flyktninger og etniske minoriteter.

Sosial kapital handler om at man har ressurser i et sosialt nettverk som kommer en til gode når man trenger det. Man kan bygge sosial kapital ved blant annet å yte andre tjenester og omsorg, ved å delta på dugnader, og gjennom å besøke folk når de er syke. Når man for eksempel trenger hjelp selv eller blir syk kan det forventes å få omsorg tilbake (Rønning & Starrin 2009). Mange vil ha en grunnkapital fordi man har hatt en oppvekst i et lokalsamfunn hvor ens familie er kjent og respektert samt medlemmene der har tillitt til hverandre. Dette er noe som kommer i tillegg til den kapitalen man kan bygge opp via egen aktivitet (Rønning & Starrin 2009:17).

Over blir det blant annet pekt på at mange automatisk har en grunnkapital ved at man er oppvokst i et lokalsamfunn. Naturligvis gjelder ikke dette flyktninger, og mine refleksjoner handler dermed om hvordan man opparbeider sosial kapital uten slik grunnkapital.

Videre hevder Rønning & Starrin (2009:19) at Bourdieu var den første som skrev om sosial kapital, og han har vært en bidragsyter til begrepets utbredelse.

Bourdieu (1986) sin definisjon av sosial kapital handler (som tidligere nevnt) om nettverk som kjennetegnes av gjensidig annerkjennelse og bekjentskap samt at nettverket er varig.

Coleman (1988:98) definerer sosial kapital som en nyttig ressurs som er tilgjengelig for personen gjennom hennes eller hans sosiale relasjoner, som er bestående av aspekter ved sosial struktur og fremmer bestemte handlinger fra personene i denne strukturen.

Putnam (1993:167) definerer sosial kapital som en organisasjon preget av nettverk, normer og tillit som kan forbedre samfunnets effektivitet ved å lette samordnet handling.

Definisjonene ovenfor har ulike aspekter ved seg. Likevel har definisjonene noen fellesnevner, og tre elementer viser seg å være sentrale. Disse er nettverk, normer og sanksjoner. Sosial kapital krever tilknytning til et nettverk, og man kan dermed ikke kontrollere den fritt slik som andre former for kapital. Man kan opparbeide kapitalen via egen aktivitet, men man er både avhengig av og trenger støtte fra nettverket for å bruke det og for at det skal være suksessfullt. Et nettverk kjennetegnes av verdier, normer og forventninger som det er forutsatt at skal deles. Dette er ikke nedskrevet og dermed noe som må læres. Er

man ny eller perifer kan det å forstå koder være vanskelig. For eksempel kan det være normer for gjensidighet, hvordan det gjøres opp for en mottatt tjeneste. Når skal det brukes penger og i tilfelle hvor mye skal det brukes.

Dersom normene brytes i nettverket finnes det sanksjoner. Det vil være uformelle sanksjoner i et uformelt nettverk. I et formelt nettverk som for eksempel i en forening eller i et nabolag vil det være formelle sanksjoner- men det kan også være uformelle normer som for eksempel på hvilken tid av døgnet man kan spille musikk og hvor høyt det kan være. Tillitt pekes også på som sentralt i definisjoner av sosial kapital i tillegg til de tre elementene som allerede er presentert. For at et nettverk skal bestå er gjensidig tillitt mellom partene en nødvendighet, og det er dette som danner grunnlaget for bruk av sosial kapital.

Det er ikke behov for å lage omstendelige kontrakter dersom partene har tillit seg i mellom, og partene kan fordele arbeid og samarbeide uten å være bekymret for å bli lurt (Rønning & Starrin 2009:23-24).

Jeg ser ut ifra dette at høy grad av sosial kapital handler om å kunne hvilke normer som gjelder i det aktuelle samfunnet man lever i. For de fleste er slike normer selvsagte, men som flyktning er man ny i samfunnet og trenger å lære disse. Hvem er ansvarlige for at flyktningene lærer disse normene?

I likhet med perspektiver på integrering er verdier også sentralt i sammenheng med sosial kapital. Derfor er det interessant for denne studien å belyse verdibegrepet også i forhold til sosial kapital.

Internaliserte verdier er en individuell og verdibasert kilde til sosial kapital. For den enkelte oppleves det forpliktende å handle på bestemte måter som samsvarer med sosialt gitte verdier, som er gjort til ens egne. Til daglig består den sosiale kapitalen av at en kan regne med at de fleste individer oppfører seg i samsvar med kulturelle normer og betaler sin gjeld, ikke begår kriminelle handlinger eller sagt på en annen måte viser en viss omsorg og tar hensyn i omgang med andre (Portes 1995:7).

En forutsetning for sosiale ferdigheter og tilpasning mellom omgivelser og enkeltindivider er internaliserte verdier. Mennesker med utfordringer sosialt kan befinne seg i situasjoner hvor sosiale relasjoner med tilgang til ressurser som kan styrke egen problemløsningsevne mangler (Nysæther 2004:70).

En kollektiv og verdibasert kilde til sosial kapital er begrenset solidaritet. Denne solidariteten avgrenses til en bestemt gruppe, og er et resultat av identifikasjon til gruppen og felles interesser, altså ikke internaliserte verdier. Solidariteten i gruppen er en kraftig motivasjonsfaktor og medlemmene i gruppen befinner seg i den samme situasjonen. Grupper av en slik art innehar mye sosial kapital som kan mobiliseres til støtte for saker som gjelder enkeltmedlemmer og for alle (Coleman 1990 i Portes 1998:8).

Mine refleksjoner til avsnittene over er at mennesker sannsynlig har høy grad av sosial kapital når man har de samme verdiene som det helhetlige samfunnet. På den andre siden har man manglende sosial kapital dersom man utfører handlinger som ikke svarer til samfunnets gitte verdier. Andre refleksjoner er at jeg undres over hvilke forutsetninger flyktninger har til å dele de samme verdiene som befolkningen ellers, eventuelt i hvilken grad verdier kan læres.



## 4.5 Den kommunale flyktningsjenesten

Jeg vil senere i denne studien presentere sosiale utfordringer flyktninger kan oppleve i forhold til integrering og kunnskap som belyser disse. Noen av disse utfordringene er for eksempel tilknyttet det å ikke kunne norsk (Integrering og mangfoldsdirektoratet 2016) og utfordringer med å etablere nettverk (Djuve & Hagen 1995, Valenta 2008, Korac 2003).

Den kommunale flyktningsjenesten har særlig ansvar å forebygge sosiale utfordringer ved flyktnings ankomst og videre oppfølging. Flyktningsjenesten bidrar til at flyktingene får ivarettatt sine behov og får brukt sine ressurser slik at de blir mest mulig selvhjulpne.

De ansattes arbeid i flyktningsjenesten kjennetegnes av praktisk tilrettelegging ved bosetting, oppfølging og kartlegging, oppfølging ved deltakelse i introduksjonsprogram, pådriver og gjerne også iverksetter av nettverksfremmende aktiviteter. Andre oppgaver ansatte i flyktningsjenesten har er å gi informasjon om og tilkobling til aktuelle velferdstjenester. I stor grad fører flyktningsjenesten en ”åpen dørs politikk” og praktiserer en lav terskel overfor brukere. Flyktningsjenestens ansatte består av mennesker med sosialfaglig og pedagogisk kompetanse, og som har flerkulturell forståelse og er veiledningsorienterte.

Flyktningsjenestens aktuelle rammer og lovverk er lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere og utlendingsloven (Berg & Ask 2011:86-90).

Slik jeg ser det har flyktningsjenesten således generelt ansvar i forebygging av sosiale utfordringer flyktninger kan oppleve, ved å sette i gang tiltak som spesielt bidrar til integrering.

## 4.6 Oppsummering teoretisk rammeverk

I denne studien hvor flyktninger i Norge er blitt intervjuet, har særlig begrepet integrering vært sentralt. Underbegreper i tilknytning til dette hovedbegrepet har vært tilhørighet, kultur, språk, ulike kapitalformer og en vektlegging av kapitalformen sosial kapital.

Disse begrepene er med på å belyse hva som kan fremme og hemme integrering av flyktninger. Teori som er presentert har vektlagt at integrering skiller seg fra assimilasjon. Dette betyr at man for eksempel kan være integrert selv om man har en kulturell egenart som er ulik befolkningen ellers.

Andre aspekter det teoretiske rammeverket har vektlagt er at dersom mennesker deler de samme verdiene vil de også lettere kunne bli integrert i samfunnet. Samt at språket er en viktig del hos mennesker og av stor betydning i en integreringsprosess. Sosial kapital belyser spesielt utgangspunkt man har for integrering i samfunnet. Flyktningtjenesten beskriver hvilken betydning sosialarbeidere og andre kan ha for integrering.

## 5. Metode

### 5.1 Innledning

Jeg valgte en kvalitativ metode for å studere hvordan flyktninger opplever integrering og brukte individuelle semistrukturerte intervjuer. Kapitlet inneholder redegjørelser for metodevalg og hvordan jeg har jobbet metodisk med studien. I tillegg redegjør jeg for forskningsetiske prinsipper og metodekritikk.

### 5.2 Vitenskapsteoretisk ståsted

Denne studiens formål er å fange opp hvordan informantene opplever integrering, jeg ønsker å få kunnskap om deres livsverden. Denne studien er inspirert av et fenomenologisk vitenskapssyn (Kvale & Brinkman 2015).

Et semistrukturert livsverdenintervju brukes når temaer fra dagliglivet skal forstås ut fra intervjupersoners egne perspektiver. Denne formen for intervju søker å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden, og særlig fortolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet. Det ligger nær opp til en samtale i dagliglivet, men har som profesjonelt intervju et formål (Kvale & Brinkman 2015:46).

Fenomenologi i kvalitativ forskning peker på en interesse for forståelse av sosiale fenomener ut ifra informantenes egne perspektiver og beskrive verden slik informantene opplever den. Dette ut ifra en forståelse om at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter (Kvale & Brinkman 2015:45).

Jeg har forsøkt å oppfordre informantene til å fortelle om deres livsverden med vekt på rike, varierte beskrivelser av deres erfaringer, og meningsfulle opplevelser av integrering.

### 5.3 Eget faglig ståsted og forforståelse

Jeg er utdannet vernepleier, og mitt engasjement for denne studien er at flere flyktninger skal bli en del av Norges velferdssamfunn og jeg vil med stor sannsynlighet møte flyktninger i ulike sammenhenger. Dette i form av både brukere og kollegaer. For å imøtekomme deres behov i størst mulig grad er det viktig med mer kunnskap. Dette danner grunnlag for mitt ønske om å studere hvordan flyktninger kan oppleve integrering.

Da prosessen med denne studien startet hadde jeg lite kunnskap om flyktninger og integrering.

Dette fikk meg videre til å tenke på hvordan jeg ville analysere det informantene mine formidler.

Når man som forsker ikke kjenner til forskningsfeltet særlig godt har man ett annet utgangspunkt for forståelse enn om man har kjennskap til det. Det første trinnet er å forstå informantenes verden og hva deres budskap er. Når man ikke har egne erfaringer å basere seg på, er det utfordrende å forstå situasjoner som i utgangspunktet er fremmede.

På en annen side kan det være en ulempe med å ha godt kjennskap til feltet. Dette fordi man kan overse erfaringer som ikke er lik sine egne, og dermed ikke er like åpen for nyanser i det som studeres (Thagaard 2013:206-207).

I min posisjon som forsker hadde jeg både fordeler og utfordringer ved å forske på et felt jeg kjente lite til. Med unntak av at jeg på mitt arbeidssted arbeider sammen med noen få flyktninger hadde jeg lite erfaring som kan knyttes direkte til flyktninger og integrering. Hovedsakelig handlet mine erfaringer tilknyttet tema om det jeg hadde lest i teori og forskning samt lest og hørt om i media.

Dermed var det naturlig at min forforståelse og videre forståelse av informantene var preget av dette. Ved at jeg hadde lite erfaringer med temaet flyktninger og integrering kan ha bidratt til at jeg var åpen for nyanser i det informantene fortalte meg, slik Thagaard peker på.

Samtidig kan det ha vært mer utfordrende for meg å forstå informantenes budskap enn for noen med bred erfaring på feltet flyktninger og integrering.

## **5.4 Valg av metode**

I min studie valgte jeg å anvende en kvalitativ metode. Styrken ved en kvalitativ metode er at man kan gå i dybden i hver enkelt informants opplevelser og erfaringsbaserte beskrivelser. På den måten kommer informantens stemme frem. Dette er til forskjell fra kvantitative metoder som vektlegger tall og utbredelse. På bakgrunn av fyldige data om personer og situasjoner gir kvalitativ metode grunnlag for å oppnå forståelse av sosiale fenomener (Thagaard 2013).

### **5.4.1 intervju**

For å få tak i informantenes opplevelser av integrering valgte jeg kvalitativt intervju som metode.

I et intervju får man fyldig og omfattende informasjon om hvordan deltakeren opplever sin livssituasjon, og man får informasjon om hvilke perspektiver og synspunkter de har på de temaene som tas opp.

Intervju gir et særlig godt grunnlag for å få informasjon om menneskers tanker, følelser og erfaringer (Thagaard 2013:95-96). Et kvalitativt intervju siktes mot den intervjuedes nyanserte beskrivelser av sin livsverden gjennom ord og ikke tall (Kvale & Brinkman 2015:47).

Videre var jeg opptatt av å velge en intervjuform som inviterte til samtale, men som bidro til at jeg fikk informasjon om hvordan integrering oppleves.

Som beskrevet i 5.2 ønsket jeg beskrivelser av informantenes livsverden. Å få tak i informantenes opplevelser, erfaringer og mening var viktig for meg (Kvale & Brinkman 2015).

Dermed falt valget på en individuell semistrukturert intervjuform.

I semistrukturerte intervjuer er intervjuene verken en lukket spørreskjemasamtale eller en åpen samtale. Intervjuet gjennomføres i overensstemmelse med en intervjuguide med bestemte temaer, og som kan inneholde spørsmålsforslag (Kvale & Brinkman 2015:46).

### 5.4.2 Rekruttering

I forbindelse med rekruttering av informanter tok jeg kontakt med den aktuelle kommunen for studien som igjen tok kontakt med kommunens flyktningsjeneste. Flyktningsjenesten hjalp meg så med rekruttering av informanter.

En av de som hjalp meg under rekrutteringsprosessen avtalte også tid og sted for intervjuene. Intervjuene fant sted på servicekontoret til kommunen. Alle informantene hadde vært på dette stedet før, og dermed var det et kjent sted for dem. Dette kunne bidra til å trygge dem i intervjusituasjonen. Mer om informantene fremkommer nedenunder i dette kapittelet. Før rekrutteringen av informanter vurderte jeg behovet for bruk av tolk, men etter å ha snakket med de som rekrutterte informanter kom vi til en enighet om at det ikke var nødvendig da informantene gjorde seg forstått på telefon. Det å unnlate bruk av tolk kan videre begrunnes med det Kvale & Brinkman (2015:175) har påpekt. Det menes at man må være nøye i utvelgelsen av tolk, da den både skal være kulturelt akseptabel og språklig dyktig. En tolk har som oppgave å assistere og ikke ta over intervjupersonen eller intervjuerens rolle. Spesielt kan dette være en risiko hvor den som er tolk er en venn eller slektning fremfor en profesjonell oversetter. Jeg valgte derfor å ikke bruke tolk under datainnsamlingen. En annen

refleksjon er at det kan oppstå avstand i relasjonen mellom meg og informantene med en tredje person tilstede.

### 5.4.3 Utvalg og kriterier

Ifølge Thagaard (2013:60) er kvalitative studier basert på utvalg som er strategiske. Det vil si at man velger deltakere som har kvalifikasjoner eller egenskaper som er strategiske i forhold til studiens problemstilling og teoretiske perspektiver.

For å besvare studiens problemstilling var det nødvendig at informantene var flyktninger bosatt i kommunen.

Videre hadde jeg som kriteria at informantene måtte ha gjennomført kommunens introduksjonsprogram. Dette for å få informasjon om programmet samt informantenes botid i kommunen på minst to år. Jeg tenker at botid i kommunen på to år eller mer gir grunnlag for informantene til å si noe om hvordan de opplever integrering, slik studiens problemstilling lyder. Av mine informanter var det tre som hadde bodd i kommunen i fire år, to i tre år og en i litt over to år. Jeg hadde som kriteria at informantene skulle være over 18 år da det er voksne flyktningers erfaringer studien søker kunnskap om. Andre kriterium er at begge kjønn og ulike opprinnelsesland representeres. Med en slik spredning i utvalg av informanter vil jeg få et variert og rikt materiale for analyse og diskusjon. Jeg mener at dette utvalget er egnet for å belyse studiens problemstilling på en god måte.

### 5.4.4 Utvalgsstørrelse

I følge Johannesen m.fl (2011:104) er det vanskelig å vite hvor mange informanter man trenger for å besvare problemstillingen.

Thagaard (2013:65) hevder videre at det bør ikke være flere informanter enn at man kan gjennomføre en analyse. Dersom utvalget er stort nok til at det gir en forståelse av de prosesser eller fenomen som studeres, kan det betraktes som tilstrekkelig stort. Med andre ord kan man nå et metningspunkt hvor studier av flere enheter ikke synes å gi ytterligere forståelse av de fenomenene man studerer.

Jeg endte opp med seks informanter, dette synes å være nok da informantene etterhvert gjentok det tidligere informanter hadde sagt.

#### 5.4.5 Utarbeidelse av intervjuguide og pilotintervjuer

I forkant av intervjuene lagde jeg en intervjuguide (vedlegg 2). En intervjuguide består av generelle spørsmål og temaer som anvendes i intervjuet. Intervjuguidens tema springer ut av studiens problemstilling (Johannesen m.fl 2010:139).

I utarbeidelsen av intervjuguiden var jeg opptatt av at spørsmålene skulle utformes på en måte som gjorde at problemstillingen ble besvart. Ifølge Thagaard (2013:103) må forskeren forsikre seg om at spørsmålene virkelig er åpne, slik at de oppmuntre informantene til å fortelle om erfaringene sine.

Å formulere åpne spørsmål var noe jeg forsøkte under utarbeidelsen av intervjuguiden. Videre hadde jeg en refleksjon over om spørsmålene ga utgangspunkt for utfyllende svar uten å være for inngripende. Med inngripende mener jeg at spørsmålene så langt det lar seg gjøre ikke har som hensikt å være støtende eller sårende for informanten. Samtidig er dette noe jeg på forhånd ikke kan vite, og er noe som må vurderes under intervjuene. Likevel var det viktig for meg å være bevisst at spørsmålene kan gi ulike reaksjoner hos informantene.

Temaene for guiden ble bakgrunn, arbeid, nettverk, norsk kultur og fremtidsplaner. Temaet bakgrunn ble tatt med for å bygge relasjon mellom meg og informanten, slik at intervjusituasjonen opplevdes trygg. Under dette temaet spurte jeg om blant annet alder og hvilket land informanten kom fra. Temaet arbeid handler om spørsmål tilknyttet arbeid og informantenes forhold til kollegaer. Temaet nettverk inviterer til å snakke om informantenes kontakt med lokalbefolkning og naboer. Norsk kultur omhandler blant annet spørsmål om informantene har opplevd den norske kulturen som vanskelig og eller lett.

Det siste temaet fremtidsplaner inviterer til å få kunnskap om informantene ser for seg å bo i kommunen fremover.

Tilslutt i intervjuguiden har jeg et punkt som tar sikte på å avrunde intervjuet. Her stiller jeg spørsmål om informanten vil legge til noe.

I forkant av intervjuene lurte jeg på om intervjuguiden min var utfyllende nok. I den forbindelse prøvde jeg den først ut på en medstudent. Dette var for å sjekke om de skriftlig formulerte spørsmålene også fungerte muntlig. Etter noe justering på guidens formuleringer hadde jeg et nytt pilotintervju med en annen medstudent. Pilotintervjuet ble gjennomført med sikte på å trygge meg som intervjuer samt å få et blick på om intervjuguiden kunne fungere i de reelle intervjuene.

#### 5.4.6 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene mine med flyktningene gikk over to dager i starten av februar 2016 med tre intervju per dag. Av totalt seks intervjuer varte det korteste intervjuet i underkant av 27 minutter og det lengste varte i underkant av 54 minutter. Varigheten på intervjuene ser ikke ut til å ha hatt betydning for hvor mye informasjon jeg har fått. Fremgangsmåten i intervjuene var semistrukturert, og i punkt 5.4.1 har jeg forklart dette.

I og med at dette var noe jeg ikke hadde gjort før, var jeg nervøs i forkant av det første intervjuet. Likevel er mitt inntrykk at jeg klarte å skape en tillitsfull og fortrolig atmosfære. Ifølge Thagaard (2013:109) kan en slik atmosfære bidra til at informanten åpner seg om de temaene som forskeren ønsker kunnskaper om. For at fortrolighet hos informanten skapes, er det en forutsetning at forskeren gir uttrykk for sitt engasjement på en tydelig måte. Å ta regi over intervjusituasjonen innebærer at man utformer kontakt med intervjupersonen på en måte som gjør at personen føler seg komfortabel og er villig til å dele sine synspunkter og erfaringer med den som forsker.

Bortsett fra ett intervju hadde jeg god tid mellom intervjuene til å notere ned erfaringer jeg gjorde meg. Jeg skrev ned erfaringer for at jeg skulle bli mer bevisst som intervjuer. Blant annet ble jeg observant på at dialekten min kan være vanskelig å forstå, og at jeg stilte tilleggsspørsmål. Det å skrive slike erfaringer ned rett etter et intervju hjalp meg til å huske på erfaringen til neste intervju. Dette bidro til progresjon for meg som intervjuer, og jeg tenker at det var med på å gjøre de videre intervjuene bedre. Videre ble alle av intervjuguidens tema besvart. Noen informanter svarte mer utfyllende enn andre, men da jeg fikk mindre utfyllende svar benyttet jeg oppfølgingsspørsmål.

#### 5.4.7 Båndopptaker

Båndopptaker var noe jeg brukte under alle intervjuene.

I følge Thagaard (2013:111-112) er det å ta opptak av intervjuet å foretrekke dersom personene som skal intervjues gir tillatelse til det. Med båndopptaker blir alt som sies bevart og dette er en fordel. Dermed kan jeg som intervjuer konsentrere meg om informantene og deres reaksjoner. Før hvert intervju vektla jeg å gi informasjon om bruk av båndopptaker, selv om dette var noe det sto om i informasjonsskrivet (vedlegg 1).



## 5.5 Analyseprosessen

Hoveddelen av analysearbeidet ble gjennomført etter transkribering av hvert intervju. Likevel vil jeg påpeke at analysearbeidet begynte under intervjuet da jeg fortløpende analyserte informantenes beskrivelser, mens intervjuene pågikk.

### 5.5.1 Fra samtale til tekst

Jeg valgte å gjøre transkriberingen av datamaterialet selv. Malterud (2013:77) påpeker at det er fordelaktig at forskeren gjør denne jobben selv. Har man selv vært deltaker kan man huske momenter som kan ha betydning for tekstens mening eller oppklare eventuelle uklårheter.

Til sammen utgjorde det transkriberte materialet 67 sider.

Under arbeidet med transkribering hørte jeg på lydbåndet flere ganger for å sikre at jeg fikk med meg alt informantene sa. Jeg tok med ord som ”hmm” og ”ehh” for å danne et helhetlig bilde av intervjusituasjonen. Slike ord bidrar til at jeg som forsker får en helhetlig sammenheng av informantenes fortellinger.

I de neste delene av studien vil kommunen som studien er gjeldende for bli omtalt som *Østland*. Dette for å ivareta anonymisering, ytterligere om dette fremkommer i 5.6.

### 5.5.2 En temasentrert analytisk tilnærming

Jeg anvendte en temasentrert tilnærming som metode for å analysere mitt datamateriale.

En temasentrert tilnærming knyttes til presentasjon av materialet hvor oppmerksomheten rettes mot temaer som er representert i studien. En slik tilnærming innebærer å studere informasjon om hvert tema fra alle som har deltatt (Thagaard 2013:181).

I første omgang var jeg interessert i å tolke hva informantene var opptatt av. For å danne analysetemaer la jeg vekk intervjuguidens temaer. Dette gjorde jeg i et forsøk på å tolke materialet ut ifra informantenes ståsted, og ikke mitt eget. Dermed forsøkte jeg bevisst å ”glemme” intervjuguidens temaer, for at nye analysetemaer skulle utvikles. I følge Malterud (2013:98) skal man arbeide for å sette forforståelse og den teoretiske referanserammen i midlertidig parentes. På den måten har man en forutsetning til å være åpen for materialet og inntrykkene som formidles.

Etter nøye gjennomlesning av det transkriberte materialet finner jeg at informantene er opptatt av at *kultur er både enkelt og utfordrende, det norske språket er vanskelig, god kontakt med familie og andre flyktninger, kontakt med etnisk norske kan være utfordrende, Østland er et fint sted å bo*. Dette ble mine foreløpige analysetemaer. Det neste trinnet i prosessen var å merke alt i materialet som hadde tilknytning til disse temaene. Hvert tema fikk en egen farge, og jeg foretok en systematisk gjennomgang av materialet og fargela de ulike temaene med lik farge som temaet de tilhørte. På denne måten dannet jeg et overordnet blikk på materialet. Informantene snakket mye om dette ovenfor, og hver enkelt sa noe som kunne plasseres innenfor disse temaene. Ifølge Thagaard (2013:182) bør temaene inneholde utfyllende beskrivelser fra alle informantene, og temaene er utviklet fordi de inneholder utsnitt fra materialet som handler om det samme tema.

I likhet med startfasen av analysearbeidet forsøkte jeg på dette tidspunktet å legge bort min forforståelse og være åpen for at temaer jeg på forhånd ikke hadde tenkt på kunne springe ut fra materialet. Videre i analysearbeidet var det temaer som overasket meg. Eksempelvis hadde jeg på forhånd noen tanker om at informantene ville ha ulike erfaringer om hvordan det var å lære norsk. Det overaskende var at alle informantene presiserte at dette var svært vanskelig. Informantene hadde mer lignende erfaringer på dette området enn forventet. En av informantene uttrykte det slik:

Åja... først det var veldig vanskelig for meg, først når jeg begynne her det var litt vanskelig. Jeg kan ikke engelsk eller norsk andre språk, bare (navn på språk) og (navn på språk) det var litt vanskelig å forstå hva betyr den og den også... men nå det kommer litt mer og mer (A).

Sitatet ovenfor er med på å vise en erfaring om hvordan det kan være å lære norsk. Som tidligere nevnt en erfaring jeg på forhånd ikke trodde at samtlige informanter skulle dele.

På den andre siden bærer materialet preg av utsagn som var mer forventede. For eksempel det at informantene hadde bedre kontakt med andre flyktninger enn med etnisk norske var noe jeg hadde i tankene før datainnsamlingen og analysen. En av informantene formulerte seg slik:

Nei. Men det er, hva skal jeg si litt vanskelig å ta kontakt med nordmenn, men det er ikke farlig, men før jeg kom til Norge jeg var litt usikker på om jeg skulle bli fra til Norge, for når måte Norge, de sier bare hei, var det jeg som var gæærn eller gjorde feil, men bodd nå tro tre år nordmenn er sånn, helt forskjellig samfunn, det er ikke så veldig lett å kontakte nordmenn, nei (B).

Som nevnt viser det seg at kontakten mellom flyktninger og etnisk norske kan være en utfordring, og sitatet ovenfor belyser dette.

Disse to sitatene fra studiens materiale eksemplifiserer at gjennom analyse kan man oppdage det som er forventet og det som ikke er det.

Videre er det Ifølge Thagaard (2013:181) et hovedpoeng å gå i dybden på de enkelte temaene. Det kan gi en dyptgående forståelse av de enkelte temaene ved å sammenligne informasjon fra alle deltakerne. Gjennom hele analyseprosessen var jeg opptatt av at hvert tema skulle inneholde informasjon fra alle informantene. Dette var jeg opptatt av under intervjuene også og slik har alle informantene snakket om alle temaer. Etter denne gjennomgangen av materialet fikk jeg informasjon om både det informantene snakket mye om og det de snakket mindre om. Slik fikk jeg også oversikt over om det var noen informanter som ikke ble godt nok representert.

På et senere tidspunkt i analysen ble det til at temaene *god kontakt med familie og andre flyktninger* og *kontakt med etnisk norske kan være utfordrende* ble sammenslått til et tema: *Kontakten med familie og andre flyktninge er god, men kontakt med etnisk norske kan være en utfordring*. Etter hvert som jeg ble bedre kjent med materialet bemerket jeg at dette var gjeldende for alle informantene og slik falt det naturlig at det ble et tema istedenfor to. Thagaard (2013:182) mener videre at når man analyserer informasjon som omfatter alle deltakerne i studien, er det viktig å komme frem til et antall temaer som passer. Det blir påpekt at for få temaer kan bidra til at analysene blir lite nyanserte, mens for mange tema kan gjøre at analysene blir lite oversiktlige.

Etter analyseprosessen av materialet, så fire temaer ut til å være et passende antall:

- 1 kultur er både enkelt og utfordrende
- 2 Det norske språket er vanskelig
- 3 Kontakten med familie og andre flyktninger er god, men kontakt med etnisk norske kan være en utfordring
- 4 Østland er et fint sted å bo

En temasentrert analytisk tilnærming får kritikk for å ikke ivareta et helhetlig perspektiv.

Dermed er det viktig at informasjon fra hver enkelt informant settes inn i den sammenhengen som tekstens utsnitt er en del av. Utsagn fra hvert enkelt intervju vurderes opp mot intervjuet i sin helhet (Thagaard 2013:181).

Jeg var påpasselig da jeg sorterte sitatene innunder de ulike temaene for å sikre at sammenhengen ble bevart. Etter hvert sitat skrev jeg forbokstaven til informanten i parentes slik at jeg enkelt kunne gå tilbake i materiale for å se hele sammenhengen. Nedenfor vil jeg gi en ytterligere presentasjon av de fire temaene jeg til slutt endte opp med etter analysen.

### **5.5.3 Kultur er både enkelt og utfordrende**

Informantene snakket mye om både den norske kulturen og deres egen kultur. Informantene påpekte at kulturbakgrunn har sammenheng med deres opplevelse av å bo i Østland.

### **5.5.4 Det norske språket er vanskelig**

Gjennomgående merket jeg meg at informantene var svært opptatt av hvor viktig det var å lære seg norsk for å kunne fungere best mulig i Østland. Informantene delte også flere erfaringer med hvordan det er å lære et nytt språk, at dette er vanskelig.

### **5.5.5 Kontakten med familie og andre flyktninger er god, men kontakt med etnisk norske kan være en utfordring**

Informantene fortalte at de hadde flere andre som ikke var norske i tillegg til familie i sitt sosiale nettverk.

Informantene formidlet utfordringer knyttet til kontakt med den etnisk norske befolkningen i flere ulike sammenhenger i livet i Østland.

### **5.5.6 Østland er et fint sted å bo**

Informantene formidler informasjon som peker på at de har det fint i Østland. Flere informanter pekte for eksempel på at de så for seg en framtid i Østland fordi de trivdes godt, og at de var fornøyd med offentlig oppfølging som de har fått.

Disse fire temaene vil være med på å besvare studiens problemstilling. Videre vil jeg nedenfor beskrive hvilke forskningsetiske valg som er foretatt under arbeidet med min studie.

## 5.6 Forskningsetiske avveininger

Av forskningsetiske hensyn til informantene, kommunens flyktningtjeneste og kommunen generelt har jeg valgt å anonymisere navnet på kommunen hvor studiens datamateriale er innhentet. Ifølge Thagaard (2013:226) har deltakere rett til beskyttelse av sitt privatliv og man kan sikre anonymitet ved å begrense biografisk informasjon. I denne studien er det foretatt symbolske utskiftninger. Symbolsk betyr at jeg har gjort endringer som knyttes til deltakere av studien, og berører ikke sentrale budskap for studien.

Dermed bruker jeg det fiktive navnet *Østland* om kommunen som studien representerer. Samt at informantene betegnes med fiktive bokstaver fra A-F.

Studien omhandler sensitive personopplysninger og derfor er den meldt til norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)- personvernombudet for forskning. Godkjenning ble gitt 1 desember 2015 (vedlegg 3).

Det er i Norge utarbeidet forskningsetiske retningslinjer. Disse skal være til hjelp for forskere og forskningssamfunn med å reflektere over anerkjente forskningsetiske normer. I tillegg skal retningslinjene være en hjelp til å styrke godt skjønn og evne til å avklare etiske dilemmaer. (De nasjonale forskningsetiske komiteene (NESH) (2016:5).

Nedenfor presenteres retningslinjer for samfunnsvitenskap som sosialt arbeid er en del av. I kvalitativ forskning er det tre sentrale hovedprinsipper (Thagaard 2013). Jeg har tilstrebet å ivareta disse nedenfor og mener jeg har gjort det på en forsvarlig måte.

### 5.6.1 Krav om respekt for menneskeverdet

Viktige punkter i de forskningsetiske retningslinjer er krav om respekt til menneskeverdet. Menneskeverd kan bli fremmet ved forskning, men det kan også bli truet. Den som forsker må vise sin respekt til de som studeres, og i valg av tema. Dette gjelder også ved formidling av forskningsresultater. Dette medfører krav om å sikre deltakers selvbestemmelse og frihet, samt beskytte mot urimelig belastning og skade. I tillegg skal forskeren trygge deltakernes privatliv og nære relasjoner (NESH 2016:12).

Gjennom hele prosessen med denne studien har jeg vært bevisst hvilke konsekvenser studien kan få for informantene. Under rekrutteringen var det viktig for meg å formidle at informantene ikke skulle belastes på en urimelig måte. Informantene har flyktet fra hjemlandet sitt, og av den grunn er det naturlig å tenke at de bærer med seg vonde erfaringer

som de kan bli påminnet ved deltakelse i studien. I forkant av intervjuene fikk informantene vite om studiens hensikt, og at jeg ville forholde meg til intervjuguiden. På den måten ivaretok jeg at det hovedsakelig var integrering vi skulle snakke om. Imidlertid fikk informantene tilbud om å stille meg spørsmål i etterkant av intervjuene dersom de hadde behov for det.

### 5.6.2 Informert samtykke

Bakgrunnen for å starte et forskningsprosjekt, er at forskeren må ha deltakernes informerte samtykke. Et fritt samtykke betyr at den enkelte deltakeren avgir samtykket uten ytre press. At samtykket er informert betyr at deltakerne har innsikt i hva prosjektet omhandler, og hva det vil si å delta (Thagaard 2013:26). Som deltaker i et forskningsprosjekt kan man avslutte sin deltakelse uten at dette skal få negative konsekvenser for den som deltar (NESH 2016).

Noe som er en utfordring ved informert samtykke er at man ikke vet på forhånd hvordan datamaterialet vil analyseres og tolkes. På forhånd kan man ikke vite hva slags innsikt datamaterialet vil gi, og av den grunn kan ikke forskeren gi informasjon om hvordan datamaterialet vil bli tolket (Mason 2002 i Thagaard 2013:27). Grunnet dette kan det være vanskelig å gi deltakerne et fullstendig bilde av hva det vil si å delta i et forskningsprosjekt (Thagaard 2013:27).

I forkant av intervjuene fikk alle informantene utdelt et informasjonsskriv. Via skrevet fikk informantene informasjon om hva det innebar å delta i studien, og at det var frivillig å trekke seg når som helst uten begrunnelse. Før datainnsamlingen startet skrev informantene under på samtykkeerklæringen som var en del av studiens informasjonsskriv (vedlegg 1).

### 5.6.3 Krav om konfidensialitet

Som deltaker i forskningsprosjekter har man krav på at all den informasjonen som utgis om personlige forhold, skal bli behandlet konfidensielt. Det er forskers ansvar å hindre at informasjon som kan skade deltakerne ikke blir brukt og formidlet. Videre må datamaterialet man får gjennom forskning vanligvis anonymiseres. Det stilles derfor strenge krav til hvordan forsker oppbevarer lister med navn eller andre opplysninger som muliggjør identifisering av enkeltpersoner (NESH 2016:17-18).

I likhet med informert samtykke ble dette også presisert i studiens informasjonsskriv, slik at informantene ble informert om dette. Gjennom hele prosessen har jeg vært opptatt av at

informantenes anonymitet er bevart. I studien er det ikke oppgitt hvilken kommune det gjelder, og ved transkribering har jeg latt være å oppgi informantenes navn, nasjonalitet, alder og kjønn. For å vise variasjonsbredden i materialet, at alle informantene er representert har jeg omtalt informantene med bokstaver fra A til F.

## 5.7 Reliabilitet

I følge Thagaard (2013) knyttes reliabilitet til spørsmål om forskningens pålitelighet. I utgangspunktet refererer reliabilitet til spørsmålet om en annen forsker ville kommet frem til det samme resultatet ved å anvende de samme metoder.

Reliabilitet knytter seg til hvordan data samles inn, hvordan de brukes, og hvordan de blir bearbeidet (Johannesen, Tufte & Christoffersen 2010:40).

Schiefloe (2011:85) mener at reliabilitet forutsetter relevans. For at pålitelige resultater oppnås må de som intervjues ha kunnskap om og et reflektert forhold til de temaene det spørres etter. Ved intervju som metode er det viktig at det foregår på en slik måte at påvirkningen av informantene er så lav som mulig. Eksempelvis at den som intervjuer ikke kommer med egne synspunkter eller legger svarene i munnen på den som intervjues. Dette kalles for *intervjueffekt*.

Reliabiliteten kan styrkes ved at man er åpen om valg man har tatt underveis gjennom hele forskningsprosessen, og beskriver hvilken relasjon man har til de man studerer (Thagaard 2013).

Ved min datainnsamling intervjuet jeg seks personer som alle hadde kjennskap til integreringsprosesser i Østland. Jeg har forsøkt å beskrive valgene jeg har tatt gjennom prosessen og hvordan dataene er fremkommet, som vil være med på å styrke reliabilitet. Det er i tillegg redegjort for valg av teoretisk rammeverk og eget faglig ståsted. Samt det jeg har nevnt tidligere om at intervjuene foregikk på et kjent sted for informantene, og dette kan ha bidratt til trygghet slik at de har turt å være ærlige med meg. Jeg snakket også med informantene om viktigheten av deres bidrag til studien, dette kan ha vært motiverende for dem og med på å styrke studiens reliabilitet.

## 5.8 Validitet

Validitet omhandler gyldigheten av tolkninger studien fører til. I likhet med reliabilitet styrkes studiens validitet ved at forskningsprosessen er transparent (Thagaard 2013).

Videre handler validitet om hvorvidt studien beskriver det som ønskes å beskrive. Det er to forhold validitet er avhengig av. Disse er at det må være en fornuftig operasjonalisering, og man må velge metoder for datainnsamling som er av en art som har resultater som samsvarer med operasjonaliseringen. Leseren skal kunne ha tiltro til måten ting er gjort på og at studien faktisk belyser temaet og problemstilling (Schieffloe 2011:84).

Denne studiens informanter har vært flyktninger bosatt i Østland, og grunnet dette er mitt datamaterialet beskrivelser gjort av disse seks informantene. I prosessen med å tolke datamaterialet har jeg forsøkt å gjøre dette i den opprinnelige sammenheng. Med unntak av en grundig litteraturgjennomgang på feltet flyktninger og integrering, hadde jeg på forhånd liten erfaring med feltet. Trolig vil dette være med på å styrke studiens validitet, på den måten er det begrenset hvor mye studiens resultater er blitt farget av meg som forsker.

Videre er min vurdering at studiens materiale inneholder rike beskrivelser som gir svar på problemstillingen. Flere av mine tolkninger og resultater kan også bekreftes av andre studier.

## 5.9 Overførbarhet

I følge Thagaard (2013) er overførbarhet knyttet til om studien som er gjennomført, også kan gjelde i andre sammenhenger.

Overførbarhet er et mer hensiktsmessig begrep å bruke enn generalisering. Generalisering kan invitere til urealistiske assosiasjoner om allmenngyldig overførbarhet. Kun i unntakstilfeller kan forskning levere resultater som er allmenngyldige- det vil si funn som er gjeldene for alle samfunn og mennesker under enhver historisk betingelse. Utvalgsstrategi er en betingelse av betydning da den er med på å bestemme hvor grensene går i og med at overførbarhet har sine begrensninger (Malterud 2013:62).

Som allerede nevnt var mine utvalgskriterier at informantene skulle være flyktninger bosatt i Østland. Hvordan mine informanter opplever integrering i Østland er kun gjeldene for denne studien. Likevel kan resultater om integreringsprosesser ha overføringsverdi til andre flyktninger som befinner seg i lignende situasjoner.



## 5.9 Et kritisk blikk på bruk av kvalitative intervjuer

Thagaard (2013:115) stiller spørsmålet om intervjupersonene forteller det de tror forskeren vil høre. Ved å forholde meg til dette spørsmålet kan jeg som forsker være åpen i møte med intervjupersonene. Med andre ord betyr dette at man så godt det lar seg gjøre unngår at egne verdier preger intervjuet. Det er en målsetting at den som blir intervjuet ikke blir påvirket slik at svarene på spørsmål springer ut i fra oppfatninger deltakeren kan ha av forskeren sine synspunkter og verdier. Imidlertid er det ikke mulig å finne en tilfredsstillende løsning på dette. Intervjuet preges av den relasjonen som er etablert mellom den som intervjues og forskeren, uansett hvor åpen forskeren er under intervjuet. Med bakgrunn i dette er det viktig at jeg som forsker er reflektert over spørsmål som handler om hvilken betydning jeg kan ha for intervjuenes forløp. Beskrivelser som den som intervjues gir, kan være preget av hvordan personen selv ønsker å presentere seg. Det er to sider av dette. På den ene kan personen ønske å fremstille seg selv i et godt lys, og beskrivelsene er preget av et ønske om å gjøre et godt inntrykk. På den andre siden kan personen ha et ønske om å fremheve mer problematiske sider av sitt liv, for å overbevise forskeren om en vanskelig livssituasjon.

Gjennom intervjuene forsøkte jeg å være bevisst utfordringene ovenfor. Imidlertid har jeg ingen garanti for å vite i hvilken grad mine informanter ble preget av intervjusituasjonen og av meg som forsker. Det er fordelaktig i denne sammenheng at jeg på forhånd hadde lite kunnskaper om flyktninger og integrering. Dermed hadde jeg få egne synspunkter som kunne prege informantene i intervjusituasjonen.

Ett annet aspekt ved mine intervjuer er dette med språk. Naturligvis foregikk intervjuene på norsk, og ingen av informantene har norsk som morsmål. En utfordring tilknyttet dette er at det oppsto noen misforståelser. For eksempel var det tilfeller der jeg stilte intervju spørsmål flere ganger fordi informantene ikke helt forsto hva jeg spurte om. Problemer med språk kan dermed ha påvirket noen av svarene, og dette er noe jeg må ta i betraktning. Samtidig vil jeg understreke at intervjuene oftest var preget av god og forståelig kommunikasjon mellom meg og informantene. Tidligere i dette kapittelet har jeg beskrevet hvorfor ikke tolk ble tatt i bruk.

## 5.10 Oppsummering

Dette kapitlet inneholder beskrivelser av hvordan jeg har gått frem både før, under og etter mine intervjuene med informantene. Dette vil bidra til at studiens reliabilitet styrkes.

Metodekapitlet inneholder også en presentasjon av analysens temasentrerte fremgangsmåte og en presentasjon av temaene som ble utviklet av analysen.

Slutten av kapitlet omhandler blant annet studiens forskningsetiske avveininger og et kritisk blikk på bruk av kvalitative intervjuer.

## 6. Resultater

I dette kapitlet presenteres resultatene i de temaene som fremkom av det temasentrerte analysearbeidet. Fire temaer fremsto som særlig viktige for informantene:

- 1 Kultur er både enkelt og utfordrende
- 2 Det norske språket er vanskelig
- 3 Kontakten med familie og andre flyktninger er god, men kontakt med etnisk norske kan være en utfordring
- 4 Østland er et fint sted å bo

Det er i tillegg utviklet noen undertemaer som resultatene presenteres i. Resultatene diskuteres ikke i dette kapitlet, det blir gjort i kapittel syv.

### 6.1 Kultur er både enkelt og utfordrende

I dette avsnittet presenteres informantenes kulturelle opplevelser og erfaringer. Informantene forstår kultur som noe alle mennesker har og at det forteller noe om hvilket land man kommer ifra. Felles for alle informantene var at de kunne merke forskjeller i kultur mellom dem og de etnisk norske. Noen av informantene var også tydelige på at det er viktig å ha respekt for kultur:

Alle har sin kultur... Jeg kan forstå den fordi... alle har sin egen kultur og vi må respektere hverandre (A).

Nei ikke så vanskelig vi må ha respekt også noen også...noen også litt nær våres kultur også så stor forskjell jeg synes ikke det (D).

Videre beskriver noen av informantene hvordan det er å forstå den norske kulturen:

Neinei, det er ikke lett fordi er helt forskjellig land ikke sant.. hva jeg skal si.. ikke så veldig lett 60 prosent er lett, men 40-50 prosent er vanskelig (A)

Ja.. den norsk kultur det er.. det er mye kultur fra (stedsnavn) kultur og norsk kultur noen det er samme noen det er forskjellig for eksempel den kultur været det er litt forskjell den her kultur også den kultur i (stedsnavn), mitt land jeg hilser på gata med noen mennesker klem eller andre, men norsk litt vanskelig da (C).

En annen påpeker at det er vanskelig:

Det er vanskelig å forstå (F).

En av informantene nevner utfordringer tilknyttet klesplagg og jobbsøking. Informanten beskriver at det vil være vanskelig å søke jobb:

Hmm, det er litt vanskelig for meg.. for jeg bruker hijab. Noen vil ikke ta inn person med den klær, jeg må først se hvilke jobber passer meg (A).

Videre forteller en informant at kultur ikke er noe man *bare kan lese seg opp på*.

Det påpekes at man kan finne informasjon om den norske kulturen på internett, men at det ikke er tilstrekkelig. For å lære om kulturen må man kjenne noen som man kan få hjelp av:

Ikke veldig vanskelig, men ikke lett også jeg leser mye på internett så hjelper også meg hvis noen ting å ja..hvis for eksempel for gå få jobb også det er veldig veldig god å kjenne den kulturell for eksempel på jobb når vi sitter å har lunsjpause diskutere også noen ganger det kommer hva betyr det hva mener det også jeg spør i mellom, hvordan gjør dere for eksempel brylluper hvor ofte dere besøker hverandre hvis dere venner det er mange ting som jeg spør men hvis du har ikke kjenner noen du kan ikke vite om kulturen så det er ikke alle gå på internett å finne også du kan ikke vite av å søke på internett du må ha noen kan vise deg eller veilede deg (E).

Nei. Det er mange uttrykk ikkesant sånn kultur da engang så jeg hørt ikke spise den siste kake sånne ting da, kanskje er det Nord-Norge den kultur er ikke noe skrive på boka sånn bare vi følger så hvis du er på besøk noen så du kan vise deg han eller hun vise deg kultur det sånn hvis vi har sånne ting, så man må bli kjent med noen for å komme i den kultur vi trenger noen kan vise oss (E).

Kulturforskjeller mellom ulike land kan vise seg i utdanningssammenheng. En av informantene er utdannet radiograf, men utdanningen han har blir ikke godkjent i Norge.

Informanten sier at det er en av grunnene til at han ikke har jobb:

Nei jeg har ikke jobb fordi det er ikke sertifikatet som er her det er ingenting, så når du kommer her fra (stedsnavn) du må begynne fra null.

Det sertifikatet som jeg har det ikke bli godkjent her...derfor starte null (F).

## 6.2 Oppsummering

Kultur er både enkelt og utfordrende er presentert som det første temaet som handler om det informantene vektlegger som meningsfulle kulturelle opplevelser og erfaringer ved å bo i Østland kommune. Informantene merker forskjeller i kultur som er med på å prege hverdagen både positivt og mindre positivt. Det blir beskrevet at kultur er noe som kan være vanskelig, og noe som må læres i samhandling med andre. Kultur kan også være en utfordring i

jobbsammenheng da det er fremkommet erfaringer med fordommer rundt bruk av hijab. Imidlertid er kultur noe som er av meningsfullt for informantene og noe de har respekt for. Både egen og andres kultur.

## 6.2 Det norske språket er vanskelig

I dette avsnittet presenteres informantenes språkmessige opplevelser.

Gjennom flyktningtjenesten har informantene deltatt i introduksjonsprogram og i programmet har de fått opplæring i norsk. Det å lære norsk har vært utfordrende og tidkrevende for informantene:

Åja... først det var veldig vanskelig for meg, først når jeg begynne her det var litt vanskelig. Jeg kan ikke engelsk eller norsk andre språk, bare (navn på språk) og (navn på språk) det var litt vanskelig å forstå hva betyr den og den også... men nå det kommer litt mer og mer (A).

En informant påpekte at det var vanskelig å lære norsk, og at betydningen av norske ord er vanskelig å forstå. Imidlertid hjalp det å ha erfaring med samme alfabet:

Det er.. svært vanskelig...veldig vanskelig...hvis lese det er ikke så veldig vanskelig fordi vi bruker det samme alfabet i (stedsnavn) (B).

Ja fordel også vi kan lese men ikke helt betydningen er vanskelig, sånn et ord har forskjellige betydninger (B).

En annen informant påpeker at det å lære norsk er vanskelig, men det hjelper at det norske språket kommer fra latinsk:

Det er vanskelig for meg men norsk det er ikke så vanskelig fordi det er latin og latin det er ikke vanskelig det er latin og noen ord mange ord er også italiensk engelsk og kommer fra forskjellige det er ikke vanskelig (F).

Videre er det en informant som sier at ved god kommunikasjon er ikke kultur et problem, men språket er litt vanskelig. Informanten peker videre på at han blir bekymret om noen ler av han dersom han snakker "feil":

Ja språk det er litt vanskelig, men forstår andre ting det er ikke vanskelig, men god kommunikasjon heletida det ingen problem kultur, men språk litt vanskelig (C).

Jaa...norsk språket litt vanskelig bare trenger hele tida å øve øve så man kan hele tida flow hvis noen sitter her snakker jeg feil noen ler kanskje hvis noen ler til meg jeg litt bekymra så hvis jeg snakker feil eller riktig jeg ingen problem etter hvert kommer det. Så jeg lærte bra muntlig også skriftlig med barne-tv med internett med snakke med noen mennesker forskjellig (C).

### 6.2.1 Opplevelser med å lære norsk

Informantene har uttrykt noen opplevelser om det å lære seg norsk. Blant annet er deltakelse i språkpraksis og lesing i barnebøker nevnt som gode kilder til språklæring. Jeg tenker at barnebøker er skrevet på et lettest norsk språk, og dermed en nyttig og fin måte å lære norsk på for informantene. En informants opplevelse med språkpraksis beskrives slik:

Ja det hjelper, tror jeg det er bra man kan ikke lære bare av å gå på skole man kan skrive godt tror jeg men man kan ikke snakke bra. Så hvis man går sånn språkpraksis eller jobb man kan snakke språk kommer mer kommunikasjon så der veldig god fordel fordel tror jeg (E).

Ja det var bra, kanskje ikke alle lærerne er flinkere, men uansett det er bra man lærer selv det mest synes jeg så man kan ikke lære bare gå på skole mange elever som klager for eksempel som de går nå fordi lærere mer har ikke kunnskap de vet ikke hvordan du lærer bare printe ut ark også bare gjøre det i klassen så man kan ikke lære hvordan og må lære grammatikk hvordan hva er verb, substantiv også, men det er mange flinkere lærere også her... så for meg det var greit jeg har lært mye så jeg har lest mye hjemme og et år jeg gikk på norskkurs (E).

Gjennom voksenopplæringen har informant hatt språkpraksis i barnehage, og det har vært nyttig med tanke på å lære norsk. I forhold til skolen fungerte barnehagen bedre for å lære norsk, dette fordi informant enkelt fant andre som snakket samme språk som informant, og på den måten var det hemmende for å lære norsk på skolen:

Haha, jeg syns at jeg har lært mest norsk i barnehagen ved å snakke med barna fordi når vi var på skolen du kan finne noen som snakker samme språk fordi jeg snakker også (navn på språk) og (navn på språk) så hvis jeg ikke finner noen som snakker (navn på språk) finner jeg noen som snakker (navn på språk) så synes det er litt dum å snakke på... du kom for å lære norsk og det er litt dum å snakke på mitt språk heletida så det syns jeg barnehage som hjalp meg mye å forstår litt hva de sier igsånn, men det som er best på skolen at du lærer ny ord hver dag ikke som barnehage som de snakker vanlig (D).

Bruk av barnebok blir beskrevet slik:

Jeg bruker den heletida og hjelper til meg og jeg var ved bibliotek, barnebok (C).

Noen eventyr hvis jeg leser høyt, den bra (C).

En annen informant sier at det er viktig med gode norskkunnskaper for å kunne jobbe med mennesker:

Eee... nei fordi ferdig introprogram så jeg gikk kurs og arbeidspraksis i bofellesskap avdeling helse eee... derfor jeg nå videre norskopplæring og kanskje hvis du ønsker hvis du trenger jobb mennesker du må lære norsk bedre bedre bedre snakker (F).

Også... de pasienter på bofellesskap de bruker kanskje medisiner og de kan snakke ikke fort eller mye eller god fordi det er pasienter så de kan...(F).

Vedkommende sier videre at han trenger å lære mer norsk:

Ja...trenger litt mer, men hjelper å jobbe (F).

### 6.2.2 Det å ikke kunne norsk oppleves som en hindring i dagliglivet

Gjennom intervjuene kom det flere ganger frem at det å ikke kunne godt norsk har vært en hindring. Ulike informanter har opplevd ulike hindringer. For eksempel har en informant uttalt at språket har vært en hindring i forhold til det å ta kontakt med mennesker i Østland:

Ja jeg... er åpen og liker å snakke med folk... men jeg kan ikke snakke så godt norsk, det blir litt stoppe meg (A).

Noe annet som oppleves hindrende ved å ikke kunne norsk er dette med å ta kontakt med de norske i Østland. Det blir blant annet begrunnet med usikkerhet. En informant sier at hun derfor har mest kontakt med andre ikke-norske i Østland:

Selvfølgelig de som er utalandsk fordi jeg syns at de forstår hva sier jeg og de snakker kanskje også nesten samme nivå og snakke norsk det er vanskelig å ta kontakt med eller hvis du tar kontakt med det er vanskelig å forstå deg også jeg har problemer med å snakke bra norsk så det som gjort det litt problemer å ta kontakt med norske mennesker bli litt sjenert og usikker at snakke med dem, mhm (D).

### 6.2.3 Oppsummering

Denne dimensjonen i analyseresultatene handler om informantenes språkmessige opplevelser. Dette temaet har to undertemaer som handler om informantenes opplevelser med å lære norsk og at det å ikke kunne norsk oppleves hindrende i ulike sammenhenger. Noe som viser seg er at det å kunne norsk er svært meningsfullt i en integreringsprosess. Det å lære et nytt språk er imidlertid utfordrende ifølge informantene. I og med at det er vanskelig å lære norsk har flere dårlige norskkunnskaper som igjen er forbundet med dårlig selvtillit og følelse av usikkerhet. Det er beskrivelser av at problemer med språk setter en stopper i å kontakte nye mennesker. Å kontakte etniske norske er beskrevet som spesielt vanskelig, og denne tematikken er ytterligere presentert nedenfor.

### 6.3 Kontakten med familie og andre flyktninger er god, men kontakten med etnisk norske kan være en utfordring

Datamaterialet viser tendenser til at informantene har mest kontakt med familie og andre flyktninger og begrenset kontakt med den etnisk norske befolkningen i Østland. Slik har en informant formidlet dette:

Med de norske naboene, når vi ser hverandre vi bare hilser, men utenlandsk nabo som kommer fra samme land som meg, og naboer fra forskjellige land vi har kontakt og hilser på hverandre (A).

Videre forteller vedkommende dette:

Hm... Jeg har kontakt med mange som bor her også jeg har en søster som bor her naboen min, også jeg har en venninne naboen min har kontakt med hennes, så (navn på land) familie mange her (A).

En annen forteller at det er de fra samme land som informanten som informanten har mest kontakt med i Østland:

Fra (navn på land) det er fem, fem andre familier som bor i Østland, ellers er det kollega og skolen (B).

Videre sier vedkommende:

Ja, god kontakt.. vi møtes hver lørdag eller søndag (B).

Videre forteller den ene informanten om naboene sine på denne måten:

Ja.. jeg har naboen min, men det er naboen min er ikke norsk det er flyktning, også noen (navn på land) noen andre land så det er god kontakt (C).

Ved en senere anledning spurte jeg informanten hvordan kontakten var med befolkningen ellers i Østland:

Ja jeg kjenner ikke bare (navn på land) noen kjenner fra (navn på land) og fra forskjellige land, mye norsk også. Ikke bare naboen min, men forskjellig sted også... kjenner noen bor (stedsnavn) eller (stedsnavn) jeg kjenner mye jeg har venner også norsk for eksempel jeg en flyktningguide hjelper til med språk eller møte drikke kaffe på noen gata eller. Så det er god kommunikasjon med andre (C).

Selv om det kommer frem at de fleste av informantene har et lite sosialt nettverk bestående av mennesker med etnisk norsk bakgrunn, er det en som beskriver at han har en venn som er norsk:

Men da jeg bodde på det gamle huset jeg hadde en norsk venn kanskje i uke han kommer tre fire dager så ja... han hjelper meg med mange ting også jeg prøve å hjelpe



han, kan ikke hjelpe han mange men han hjelper meg med mange ting han kjører meg til (navn på nabokommunen) eller noen ganger vi kjører til Oslo eller Sverige, også hvis han alene kom til meg og samboeren min også han er eldre en meg så, men han bodde i USA 20 år så det...(B)

Videre snakker informantene litt om hva de gjør til daglig. Ingen har fast jobb, men et par av dem jobber som ringevikarer. Ellers er språkpraksis, voksenopplæring, videregående skole og norskkurs aktiviteter som informantene enten har holdt på med eller fortsatt holder på med. På disse arenaene formidler informantene om god kontakt med andre elever/ansatte. En informant beskriver at hun er blitt oppmuntret av sine kollegaer. I ettertid har hun begynt å jobbe som vikar i barnehagen hun har hatt språkpraksis i:

Først jeg likte de menneskene som jeg jobber med, den kolleger, de var kjempe snill med meg og hjalp meg de forstått kanskje ikke så mye hva sier jeg, men de oppmuntret (sier jeg riktig?) meg til å bli bedre jeg er fornøyd, de var veldig snill (D).

En annen informant sier dette:

Neinei, ikke før senere men når vi går på skole det er helt fint når vi jobber sammen (B).

Et par av informantene sier at de kan spørre om ting de lurer på, og at de har et godt forhold til andre som jobber der:

Ja selvfølgelig ikke bare om jobb også hvis jeg husker ikke noen ord jeg skriver også når vi etter rapport vi så hvis jeg hører noen ord som jeg ikke skjønner jeg skriver ned og spør en av de ansatte så de hjelper meg så det er helt greit (E).

Ja jeg kjenner de og jeg spørre og vi snakker og jeg spørre noen forskjellige spørsmål (F).

Datamaterialet viser en tendens til at kontakt med etniske norske kan by på utfordringer. Flere av informantene forteller at de synes det er vanskelig å ta kontakt med etnisk norske:

Med de norske naboene, når vi ser hverandre vi bare hilser, men utenlandsk nabo som kommer fra samme land som meg, og naboer fra forskjellige land vi har kontakt og hilser på hverandre (A).

De norske folk...ikke så...vil ikke mer kontakt (A).

Nei. Men det er, hva skal jeg si litt vanskelig å ta kontakt med nordmenn, men det er ikke farlig, men før jeg kom til Norge jeg var litt usikker på om jeg skulle bli fra til Norge, for når måte Norge, de sier bare hei, var det jeg som var gæærn eller gjorde feil, men bodd nå tro tre år nordmenn er sånn, helt forskjellig samfunn, det er ikke så veldig lett å kontakte nordmenn, nei (B).

En annen informant peker på at det ikke er noen enkel sak å forstå seg på de etnisk norske. Samtidig sier informanten at han og andre flyktninger i kommunen ikke er flinke nok til å ta kontakt med etnisk norske:

Jeg vet ikke hva jeg skulle si...asså kanskje det ikke noen hindre oss men vi ikke bare nordmenn, men også VI er ikke flinke å komme gjennom de nordmenn da de hilse ikke de bare gå det vi ser generelt også nå men hvis du kommer nærmest til noen person de smile og er veldig flinkere vi også vi er ikke flinkere også nordmenn...(E).

## 6.4 Oppsummering

I denne delen av analysens resultater handler det om informantenes opplevelser tilknyttet deres kontakt med mennesker i Østland. Informantene beskriver gode bånd med andre flyktninger og medelever/ ansatte på skolen eller språkpraksis, men ellers i dagliglivet kan kontakt med etnisk norske være utfordrende. Følelser som å være redd for å opptre feil er et eksempel som er beskrevet.

## 6.5 Østland er et fint sted å bo

Tidligere i studien er det pekt på kulturelle og språklige utfordringer samt vanskelige relasjoner til den etnisk norske befolkningen. Likevel blir Østland sett på som et fint sted å være, og i denne delen av presentasjon av materialet handler det om meningsfulle faktorer til trivsel i Østland.

Eksempler på trivselsfaktorer er blant annet naturen, jobb og menneskene som bor i Østland. Også ved mine spørsmål om informantene hadde planer om å bo i Østland i lang tid fremover virket de fleste positive og så for seg en fremtid i Østland:

Ja.. i Østland? Folk er veldig snille, også helt flatt område, også skogen jeg trives (B).

Og de veldig snille.. veldig.. Jeg trives godt. Ikke bare Østland, Norge (B)!

Videre beskriver et par informanter deres trivsel slik:

Ja, jeg liker Østland også jeg skal fortsette her, jeg har ikke tenkt til andre (C).

Ja! Jeg trives godt å tenkte ikke flytte annet sted veldig fornøyd med menneskene og jobben min og jeg har ikke noen problemer så jeg tenkte ikke å flytte på noen annen sted (D).

Den ene informanten forteller om sine små barn, og at når de vokser opp og etterhvert skal studere så håper hun at de velger Østland som studiested. Dersom de velger et annet sted sier vedkommende at hun må flytte etter:

Ja, men jeg håper vi skal være her (A).

### 6.5.1 Muligheten til å praktisere egen religion

Det var flere av informantene som benyttet muligheten til å praktisere egen religion enten i Østland eller i nabokommunen. Det var meningsfullt at informantene kunne bruke egen kirke/moské:

Ja.. vi leier en kirke.. vi fra (stedsnavn) nesten tretti stykker så vi egen kirke, hver søndag (B).

En annen informant beskriver det slik:

Ja vi gikk til moské hver uke på fredag, eller mannen min på fredag og barna mine som lærer koranen og skriver bokstaver på mitt språk på lørdag og søndag (D).

Det er en informant som videre beskriver at han går i kirka på søndager sammen med de etnisk norske, og noen ganger i tradisjonell kirke for (stedsnavn) i nabokommunen.

Vedkommende leter etter et hus i Østland som kan fungere som en kirke for hans nasjonalitet:

Ja jeg, i Østland jeg har ikke, men søndag jeg går til kirke i Østland, den ligger på nærmeste til (stedsnavn) med norsk også noen ganger jeg gikk på lørdag i (stedsnavn) i (stedsnavn) tradisjonell kirke, men i Østland det er mye (navn på nasjonalitet) så vi leter etter noe hus med språket trenger med alle sammen (C).

### 6.5.2 Gode opplevelser med menneskene i Østland

I tillegg til at Østland er et fint sted sier et par av informantene at de liker menneskene som bor i Østland. Dette er noe informantene trekker frem:

Ja, Østland det er fint sted, ja jeg liker det for å som ett sted da det er fint vær og fint sted og de fleste er snille, jeg kan ikke si alle.. men det er god sted for å bo synes jeg da, jeg ikke vært på andre sted så kan ikke sammenligne da (E)

Jeg liker Østland fordi folk... hjelper oss og vi bor sammen i Østland og vi etterpå sett...veldig bra sted (F).

Vedkommende beskriver også ønsker å bo i Østland framover:

Ja, ja jeg håper vi bor her lenge ja jeg vil ikke flytte andre steder fordi hvis du går å flytter ny sted så nye mennesker og, men hvis du bor her du lærer å kjenne mange mennesker så det er ikke bra å flytte derfor vi liker bo her i framtida (F).

### 6.5.3 Opplevelser med offentlig oppfølging

Selv om informantene har ulike opplevelser tilknyttet offentlige tjenester og oppfølging, er mitt inntrykk at de i stor grad er fornøyd med kontakten de har hatt med ulike instanser.

Derfor har jeg valgt dette undertemaet under hovedtemaet *Østland er et fint sted å bo*.

Østlands flyktningtjeneste og NAV er blant eksempler på instanser som nevnes.

Like etter ankomst i Østland fikk en av informantene hjelp av en tolketjeneste, og dette var betryggende:

Ja.. vi jeg husker det og at vi hadde tolk og kommer noen fra nav og snakket med oss og gav oss litt trygghet jeg husker det, og fordi vi kjente ikke språket og ikke noen mennesker så det var litt trist til oss at hvordan kan vi leve her fortsette eller ikke og skjønner ikke reglene her så litt vanskelig for oss.. ja (D).

En av informantene har regelmessig kontakt med flyktningtjenesten og mottar veiledning:

Hm nei, jeg har flyktningdame, jeg har kontakt med henne også, vi møtes sammen ofte hjemme hos meg.. hos henne, på sentrum (A).

Videre var informanten fornøyd med at noen informerte om at man ikke trengte å skrive søknad eller betale for tjenester informanten benyttet i Østland:

Jeg er akkurat ferdig med introduksjonsprogrammet i januar... Jeg synes det var bra fordi jeg trenger ikke gå å skrive søknad hver gang, jeg skal få penger og skal betale selv.. ja det var bra (A).

En informant formidlet å ha fått hjelp til å snakke med utleiery av bolig:

Kontakten min så på Finn.no så ho ringte den huseier også vi kontakte og avtale med nav også kontrakt og litt sånn (B).

En annen informant forteller om å ha bli godt mottatt rett etter ankomst til Østland. Samtidig blir det nevnt at informanten har fått mest veiledning av andre fra samme land som seg selv, og mindre hjelp fra flyktningtjenesten, men forteller at flyktningtjenesten kanskje er opptatt:

Ja jeg følte meg godt, særlig første gang det var vanskelig, men jeg funnet noen som bor her (navn på land) og det var ikke veldig vanskelig de fortalte meg hva skal jeg gjøre hva skal jeg gjøre og hvilken butikk er bedre, det er mange ting som veiledning da, vi har flyktningtjeneste men de viser oss bare de to tre steder kanskje det er opptatt, men vi hjelper hverandre også så det var ikke vanskelig for meg (E).

En av informantene har fått veiledning i forhold til norsk kultur:

Når i sommer besøkte den noen ga oss opplæring forklaring og vi besøkte en før gamlehuset som bruker før i norske og hvordan vi hvordan vi.. burde.. så har noen informasjon om den norske kulturen så det er greit (F).

#### 6.5.4 Introduksjonsprogrammet har vært til god hjelp

Introduksjonsprogrammet er tilknyttet offentlig oppfølging som jeg presenterte over, men jeg har valgt det som et eget undertema grunnet informantens rike og beskrivende fortellinger på akkurat dette området.

Det fremkommer av intervjuene at blant informantene er det positive erfaringer med introduksjonsprogrammet i Østland. Introduksjonsprogrammet har vært en hjelp for informantene i å lære seg det norske språket og den norske kulturen med mer. En informant beskriver hvilken erfaring hun og mannen hennes hadde:

Jeg har vært på jeg og mannen min vi har vært to år på introduksjonsprogram og syns det var veldig bra de viste oss hvor du skal etter ferdig med skolen og lærte norsk og sånn så syns det bra (D).

En annen trekker frem at introduksjonsprogrammet spesielt er bra for å lære norsk:

Ja.. det er.. positivt for eksempel vi bli ikke bekymret for utgifter vi betaler alt utgifter også vi går på skole for å lære norsk så det er introduksjonsprogram er veldig likt å lære norsk hvis man er ferdig introduksjonsprogram kan gå på kurs eller på arbeidspraksis kan snakke norsk, men kan ikke skrive hvis det kommer noen pakker eller brev så det er veldig bra for å lære norsk særlig. Ikke økonomi sånne ting, men det er nok tror jeg for å.. det er veldig viktig å lære norsk som jeg tenker (E).

I intervjuene spurte jeg om hva informantene ville trekke frem som positivt med introduksjonsprogrammet. Slik har en informant beskrevet det:

Introduksjonsprogrammet ja! Det er positivt fordi når du kommer ny land du kommer ny språk og ny kultur og ny klima (F)

Videre påpeker vedkommende:

Nei ikke negativt, de trenger og liker alle lærerne i voksenopplæringa og andre også lærere til å hjelpe mennesker å lære norsk og lære kulturen og forskjellige så det er ikke negativ (F).

#### 6.5.5 Liten grad av deltakelse på arrangement og aktiviteter

Selv om det formidles god trivsel i Østland kommer det frem av intervjuene at informantene i liten grad deltar på aktiviteter eller arrangement som arrangeres av lokalbefolkningen i Østland. Det har blitt påpekt av en informant at hun har sett at det er ulike aktiviteter, men har ikke deltatt.

En annen informant påpeker at han gjør aktiviteter i Østland, men at dette er på egenhånd:

Bare sykle turer og løpeturer og sånn (B).

Ved intervjuet snakket jeg og informanten om hun for eksempel var med i en korggruppe/ strikkegruppe eller lignende i Østland. Informanten svarer slik:

Nei har ikke vært på noe aktiviteter nei (A).

Videre er det en annen informant som gjerne vil delta på ulike arrangementer i Østland, men har opplevd utfordringer med transport:

Ja jeg liker å være med på noen arrangement kan bli kjent med kultur eller noen nordmenn jeg vet ikke hvis vi kommer ikke vi kan ikke bli kjent også med andre men... For eksempel det begynner klokka sju eller seks hvis man har ikke bil det er kaldt du kan ikke gå til (navn på museum) eller (navn på museum) hvordan du skal komme tilbake med buss for eksempel du kan ikke finne.. nå blitt litt bedre i Østland men før det var klokka seks slutter buss nå kommer til klokka ni eller ti nå er bedre, men det var mange ting som kreve oss for ikke delta, men jeg tenker å delta av og til jeg gjør ikke den bli opptatt så mange ganger mange ting men jeg vil (E).

Han påpeker også at det å være med på arrangement kan blant annet bidra til å bli kjent med nye mennesker:

Ja, på to ting jeg vil se noen av kulturen hva de gjør hva de ofre hvordan er forholdet mellom de Norge også, men først og fremst jeg går for å bli kjent hvis jeg går ikke jeg kan ikke bli kjent for hvis jeg går skole og hjemme hvordan kan bli kjent? (E)

Videre er det en informant som selv ikke er med på felles aktiviteter i Østland, men at han før spilte fotball. Imidlertid deltar sønnene hans på aktiviteter i Østland:

Ee nei jeg spiller før fotball men gutten min de er grupper ja de går til å spille andre byen og naboen de kommer (F).

### 6.5.6 Oppsummering

I dette siste analysetemaet Østland er et fint sted å bo forteller informantene om at de trives i Østland. Dette temaet har undertemaene muligheten til å praktisere egen religion, gode opplevelser med menneskene i Østland, god offentlig oppfølging, introduksjonsprogrammet har vært til god hjelp og liten grad av deltakelse på arrangement og aktiviteter. Informantenes opplevelser handler blant annet om at de er blitt kjent med snille mennesker, og det å kunne praktisere religion i en egen kirke/moskee er meningssfullt.

## 7. Diskusjon

### 7.1 Innledning

I dette kapitlet av studien vil jeg diskutere analysens resultater i lys av studiens problemstilling, politiske føringer, teori og andre studier. Diskusjonen vil systematiseres etter de fire temaene jeg har plassert analysens resultater i. Som beskrevet i forrige kapittel er temaene:

- 1 Kultur er både enkelt og utfordrende
- 2 Det norske språket er vanskelig
- 3 Kontakten med familie og andre flyktninger er god, men kontakt med etnisk norske kan være en utfordring
- 4 Østland er et fint sted å bo

Slik det er gjort i presentasjonen av resultatene er det også i dette diskusjonskapitlet utviklet noen undertemaer hvor informantenes opplevelser og erfaringer blir belyst.

### 7.2 Kultur er både enkelt og utfordrende

I studiens teoretiske rammeverk ble det pekt på at kultur er noe som er lært, noe som overføres samtidig som det forandres. Man kan på bakgrunn av dette tolke det dit hen at det vil være forskjeller og likheter i kultur mellom informantene og etniske norske, og i dette avsnittet vil diskusjonene omhandle flerkulturelle møter.

Noe jeg synes er et interessant resultat av analysen er at det å bruke hijab er pekt på som hemmende for å søke jobb. Det at en informant problematiserer bruk av hijab og jobbsøking kan tenkes å handle om fordommer. Dette er et fenomen man kan kjenne igjen i litteraturen. Båtnes (2012) har tematisert det at etniske norske tenker at ”de andre” styres mer av kultur enn det en selv gjør. Man kan på den ene siden tenke at informanten i dette tilfelle har merket at andre, kanskje etniske norske spesielt opptrer på en måte som kanskje virker som det Båtnes kaller fordomsfull. Jeg antar at det å kle seg med hijab for mange signaliserer at man er religiøs og har en sterk tro og dermed er *kulturstyrte*. På den andre siden beskriver handlingsplanen til Stortinget (2008) en stor satsning innenfor flyktninger og et inkluderende arbeidsliv. Blant annet at satsningen på en bedre norskopplæring skulle føre til at flere

flyktninger fikk arbeid. Det er grunn til å tro at en slik satsning muligens bidrar til at det norske arbeidslivet er mer åpne for å ansette brukere av hijab.

Videre er det delte meninger om hvordan det er å forstå norsk kultur. Informantene opplever det både som enkelt og vanskelig. Imidlertid sier et par av informantene at deres kultur er nærliggende den norske kulturen. Man kan anta at det å ha en kultur som ligner på den norske vil fremme integrering, og motsatt; at store kulturforskjeller vil være hemmende for integrering. Hylland Eriksen & Arntsen Sajjad (2015) har påpekt at kultur er noe som muliggjør kommunikasjon. Samt at kultur gjør at mennesker forstår hverandre gjennom tankemønstre og vaner. Slik jeg tolker Hylland Eriksen & Arntsen Sajjad vil det å ha kulturbakgrunner som ligner hverandre kanskje fremme følelser av å være integrert i samfunnet. Jeg tenker at noe som kan være med å belyse dette er informantenes beskrivelser av sine relasjoner til andre flyktninger. Informantene beskriver nære bånd mellom seg selv og andre fra samme land som er bosatt i Østland. Er man fra samme sted har man trolig også en felles forståelse for kultur tenker jeg.

Videre uttrykker en av informantene at å lese om norsk kultur på internett ikke er nok. Informanten påpeker at det er behov for personlig veiledning i kultur. Muligens kan dette bety at gjennom flyktningtjenesten/introduksjonsprogrammet har informantene kanskje blitt overlatt til seg selv og ikke fått tilstrekkelig hjelp med veiledning i norsk kultur. Dette er beslektet med en annen informants fortelling om å ha fått mest hjelp fra andre fra samme land som informantene. Informanten sa at flyktningtjenesten kanskje var opptatt med andre ting. Samtidig forteller en annen informant om å ha mottatt opplæring i norsk kultur, derfor er dette noe jeg stiller meg undrende til. Ifølge Berg & Ask (2011) & Integrerings og mangfoldsdirektoratet (2016) skal flyktningtjenesten og introduksjonsprogrammet sørge for at flyktninger blir fulgt opp. På en annen side formidler informantene at introduksjonsprogrammet har vært en svært god kilde til å lære norsk. Dette kan kanskje bety at det er språkopplæring som har vært i sentrum og på den måten har veiledning i kultur blitt mindre prioritert av de ansatte. Denne studien har pekt på at kultur er en vesentlig del av mennesket (Hylland Eriksen 2007) og kultur er noe som betegner fellesskap mellom mennesker (Fuglerud & Hylland Eriksen 2007). Ut ifra dette kan manglende veiledning i kultur bidra til hemning i flyktningenes integrering i Østland på den ene siden. På den andre siden viser funnene til Korac (2003) at det dårlige organiserte hjelpetilbudet for flyktninger i Italia tvunget flyktningene til å klare seg selv og at dette faktisk bidro til integrering.



En informant beskriver videre at han har utdannet seg som radiograf i sitt hjemland, men at denne utdanningen ikke er godkjent i Norge. Med andre ord er det en del av det Bourdieu (1986) kaller for institusjonell kulturell kapital som ikke blir godkjent i Norge.

Slik jeg tolker dette kan muligens dette bidra til arbeidsledighet for informanten. Dette funnet synes å være oppsiktsvekkende da et offentlig dokument beskriver noe annet. Ifølge NOU (2011:14) skal kompetansen som flyktninger har bli bedre brukt. Det understrekes at flyktingenes medbrakte kompetanse skal vurderes, kartlegges og godkjennes i Norge.

Bakgrunnen for dette er at den yrkeskompetansen og utdanningen som flyktninger har brakt med seg til Norge ikke er tatt godt nok i bruk. Med dette som grunnlag kan man dermed stille spørsmålstegn ved informantens utdanning og arbeidssituasjon, og hvordan dette utnyttes i både Østland og i Norge. Jeg stiller meg undrende til hva dette har å si for denne informantens integrering. Hvordan vil det å ikke få anerkjennelse for utdanning kunne innvirke på informantens integrering?

### **7.3 Det norske språket er vanskelig**

Et sentralt funn er at alle informantene hadde utfordringer knyttet til det norske språket. Analysen har vist at det å lære norsk er vanskelig. Beslektet med dette er beskrivelsene av flyktingers dårlige leseferdigheter på norsk som integrering- og mangoldsdirektoratet (2016) har beskrevet.

På den ene siden foreslår Loona (2001:225-226) at nøkkelen til integrering er gode norskkunnskaper. På den andre siden foreslår han at det kanskje er integrering som gir gode norskkunnskaper- altså det omvendte. Videre påpeker han at flyktingene må bli oppmuntret til å lære og de må få tilgang til språket. Blant annet kan tilgang være i form av sosial omgang med den norske befolkningen. Man kan tolke det dit hen at det Loona (2001) har påpekt forutsetter at flyktingene har høy grad av sosial kapital. Som tidligere nevnt i studien mener forskningsrådet (2005) at sosial kapital har betydning i forhold til flyktninger og integrering. Sosial kapital handler om det å ha tilgang til et sosialt nettverk (Bourdieu 1986, Coleman 1988 & Putnam 1993). Sett ut ifra dette vil det å ha et sosialt nettverk med norsktalende medlemmer fremme læring av norsk. For at dette skal være mulig må flyktingene ha tilgang til et slikt nettverk. Ut ifra dette kan det på den ene siden se ut til at flyktingene lærer norsk lettere ved å snakke og omgås mennesker som både kan og snakker norsk. Med andre ord

være medlem av et norsk nettverk. På den andre siden er tilgangen til et slikt nettverk ingen selvfølgelighet. Det begrunnes videre med et annet interessant funn av studien. Det er uttrykt at nettopp det å ta kontakt med mennesker i Østland er en utfordring, spesielt med etniske norske. Informantene formidler at det å ikke kunne norsk er det som begrenser dem. Dermed stiller jeg meg undrende til hvilken strategi flyktningene i denne studien kunne hatt best nytte av for at integrering kunne fremmes. Ut ifra litteraturen kan det virke som om språket er en viktig faktor i en integreringsprosess. På en annen side er det i studien til Korac (2003) funnet et eksempel hvor en flyktning kunne språket, men følte seg ekskludert og usynlig på arbeidsplassen. Dermed er det grunn til å tenke at selv om språket kan være en viktig faktor for å fremme følelser av å være integrert, er det ikke nødvendigvis nok å *bare* kunne majoritetens språk. Det at informantene uttrykker erfaringer med at norsk kan være vanskelig, viser at de er i situasjoner der det norske språket praktiseres. Imidlertid er dette noe som ikke gjenspeiles i forskningen til Djuve & Hagen (1995). I følge dem var det få flyktninger som var i situasjoner der det å snakke norsk var en praksis (eksempelvis arbeid og lignende). Dette er kanskje med på å belyse at dagens flyktninger er mer integrert i samfunnet enn for flere år tilbake.

Et annet aspekt ved dette med språk er hvilken forutsetning informantene har for en meningsfull og fullverdig deltakelse i samfunnet. Slik jeg har nevnt tidligere handler integrering om fullverdig deltakelse på ulike samfunnsområder (Meld. St. 30 (2015-2016), Handlingsplan 2007-2008, NOU 2011:14, Valtonen 2004, Døving 2009 med flere). Hvordan vil det å ikke kunne godt norsk påvirke eksempelvis valgdeltakelse?

Loona (2001) hevder at når man skammer seg over sitt språk, skammer man seg egentlig over hvordan man blir oppfattet av andre, og når det strides om språk er dette en fornektelse eller bekreftelse av egen eller andres sosiale identitet. Jeg tenker at det som hevdes her er med på å forsterke at språket er en viktig del av menneskers identitet, og ved å benytte seg av et fremmed språk deler man en stor del av seg selv med andre. Min oppfatning er at man kan bli sårbar i en slik situasjon, og slik en informant uttrykte det da han sa han var redd for å bli latterliggjort i måten han snakket på er med på å underbygge Loonas oppfatning om at man skammes over hvordan andre oppfatter en. Man kan undres over hvordan det å føle skam har innvirkning på integreringsprosesser.

## 7.4 Kontakten med familie og andre flyktninger er god, men kontakten med etnisk norske kan være en utfordring

Et fenomen som jeg har fattet interesse for i min analyse er at flyktningene har begrenset kontakt med den etniske norske befolkningen i Østland.

Dette er beslektet med funnene i avhandlingen til Valenta (2008). Han fant at minoritetenes relasjoner er rikere på tetthet med andre landsmenn enn med de norske. Valenta mener at etnisk norske fokuserte mer på de kulturelle forskjeller mellom seg selv og ”de andre” fremfor det som var likt. Klær og symboler er eksempler som trekkes frem på kulturelle forskjeller. Dette er lignende det Båtnes (2012) har trukket frem om det å være kulturstyrt. På den ene siden kan det og andre kulturforskjeller være med på å forklare hvorfor flyktningene i min studie har begrenset kontakt med etnisk norske. På den andre siden kan det være krevende for en flyktning å forsøke å skape sosiale relasjoner med de etnisk norske. Valenta (2008) har problematisert nettopp dette. Han har påpekt at brobygging til majoriteten kan være kostbart for den enkelte. En bestrebelse etter et norsk nettverk krever at man gjør seg kjent med de kodene som kreves for samhandling. Det vil variere hvor kostbart det vil være å lære seg slike koder.

Ifølge Rønning & Starrin (2009) kan det for noen være små justeringer å lære slike koder, mens for andre kan det knyttes til store endringer av ens verdier. Dette er med på å vise flere perspektiver på ulike grunner til informantenes mangel på et nettverk bestående av etnisk norske. En annen side ved dette er at en av informantene beskriver en nær relasjon til en med etnisk norsk bakgrunn. Dette fenomenet har vekket min interesse, og dermed stiller jeg spørsmålet: Hva ligger til grunn for denne informantens sterke bånd med en som er etnisk norsk? Slik jeg tolker litteraturen kan det kanskje bety at informanten har knekt koden for samhandling med etnisk norske, slik Valenta (2008) hevder. Samtidig styres informanten kanskje mindre av sin kultur sammenlignet med andre informanter, slik Båtnes (2012) har trukket frem. Ovenfor pekte jeg på at felles kulturforståelse kan tenkes å virke integreringsfremmende, og dermed er det naturlig å tenke at mindre avstand mellom mennesker kan bidra til en bedre forutsetning for å knytte tette bånd. En annen synsvinkel på informantenes begrensede kontakt med de etnisk norske kan også være at etnisk norske ikke ønsker kontakt, slik Djuve & Hagen (1995) fant i sin rapport.

Det jeg har funnet og det Valenta (2008) har funnet i forhold til flyktninger og sosiale relasjoner til de etnisk norske er imidlertid motstridene til noe av det Korac (2003) har pekt på. Dermed vil det være interessant å belyse årsaker til dette. I sin studie påpeker hun at flyktninger bosatt i Italia hadde nære relasjoner til mennesker med italiensk bakgrunn. En av påpekningene var at Italia manglet et statlig organisert hjelpetilbud til flyktninger, og dermed ble de tvunget til å stole på egne evner. Det kan med andre ord tolkes som at de ble tvunget til å kommunisere med den italienske befolkningen for å lære om sin nye tilværelse i et nytt land. Viderefører man dette til en norsk kontekst, kan flyktningsjenesten og introduksjonsprogrammet i denne sammenheng faktisk virke hemmende for en økt sosial kapital blant flyktningene. Dette fordi flyktningsjenesten og introduksjonsprogrammet fungerer som en hjelp til å lære flyktninger hvordan det norske samfunnet fungerer (Berg & Ask 2011 & Integrering og mangfoldsdirektoratet 2016), og i prinsippet er de ikke avhengig av å spørre ”mannen i gata” om råd. Dermed kan det minske sjansene til at brobygging mellom minoritet og majoritet finner sted. Et annet aspekt ved dette er at ifølge Berg & Ask (2011) skal flyktningsjenesten være pådrivere til nettverksfremmende aktiviteter. Muligens har flyktningsjenesten i Østland vært opptatt av å bidra til nettverksfremmende aktiviteter mellom flyktninger og ikke mellom flyktninger og de etnisk norske. Kanskje er dette en faktor for informantenes gode relasjoner med andre flyktninger og andre med utenlandsk opprinnelse?

#### **7.4.1 Høy grad av sosial kapital på skolen og språkpraksis**

Ovenfor presiseres informantenes manglende kontakt med etnisk norske, i dette avsnittet presenterer jeg derimot områder hvor informantene har god kontakt med etnisk norske. Informantene formidler at de har god kontakt med andre medelever på skolen og med ansatte hvor de er i språkpraksis på ulike arbeidsssteder.

Det er et interessant fenomen at informantene formidler god kontakt på disse arenaene. Jeg antar at en stor del av de som oppholder seg på disse arenaene er etnisk norske. Som nevnt har informantene begrenset kontakt med etnisk norske ellers. Av den grunn er det interessant å se på hva som kan være årsaker til god kontakt blant informantene og andre etnisk norske medelever/ansatte. Muligens er dette et resultat av en velfungerende flyktningsjeneste/introduksjonsprogram i Østland. Flyktningsjenesten/ introduksjonsprogrammet skal som tidligere nevnt i studien blant annet bidra til flyktningers kvalifisering i arbeidslivet (Integrering og mangfoldsdirektoratet 2016). Slik har kanskje informantene fått gode råd av

blant annet sosialarbeidere som har vært nyttig i relasjonsbygging på skolen/språkpraksis. Videre er det i følge Rønning & Starrin (2009) delte normer, verdier og forventninger som kjennetegner et nettverk. Dette må læres, og er man ny kan det å lære koder oppleves utfordrende. Min umiddelbare oppfatning er at det er enklere å lære kodene på et avgrenset område. Eksempelvis er det naturlig å tenke at det er færre koder i en barnehage hvor en av informantene har språkpraksis enn det er i Østland kommune som helhet. Dermed er det også naturlig å tenke at informantenes grad av sosial kapital er høyere på skolen eller språkpraksisen enn den er ellers i livet i Østland. Mulig er dette med på å forklare informantenes gode kontakt med medelever/ansatte. Et annet aspekt ved det er at et slikt sted sannsynligvis er tuftet på verdier. Dette er noe også Coleman 1990 i Portes (1998) påpeker i det han mener at ansatte på en arbeidsplass og nabolag er eksempler på grupper som kjennetegnes av kollektiv verdibasert handling. Som nevnt hevdes det i litteraturen at et felles verdigrunnlag er med på å fremme integrering (NOU:2011:14), Durkheim 1912, St. Meld nr 49 2003-2004). Man kan kanskje tenke at informantene deler de samme verdiene som de andre på skolen eller språkpraksisen. Er man på et enkelt sted er det som nevnt mindre å forholde seg til enn det er i et samfunn som helhet. På den ene siden er det kanskje naturlig å tenke at skolen eller språkpraksisen fungerer som en kontekst der alle som oppholder seg der i utgangspunktet har like verdier, og på den måten vil informantene være integrert. I og med at informantene formidler at de har det bra på sine daglige aktiviteter, kan det tenkes at de også deler de ulike stedenes verdier. Jeg tenker også at slike steder ofte har det man kan kalle ”arbeidskultur”, og at det kun er gjeldene for akkurat det stedet. Dermed får man kanskje en følelse av å høre til. På en annen side viser forskningen til Korac (2003) det motsatte. Forskningen hennes inneholder eksempel på at bevisste forsøk på å finne seg til rette på arbeidsplassen ikke har ført til følelse av integrering. Dermed er det grunn til å stille seg undrende til dette.

Selv om språkutfordringer og begrenset kontakt med etniske norske er blitt pekt på, så formidler informantene at de opplever god trivsel i Østland, og perspektiver på dette vises i neste avsnitt.

## 7.5 Østland er et fint sted å bo

Trivselsfaktorer som spiller inn er blant annet skole/språkpraksis, mennesker og naturen i Østland. Jeg stiller spørsmålstegn til om det å trives i Østland betyr at man er integrert i Østland. Omvendt kan man undres over om flyktningene ville trivdes dersom de *ikke* var integrert i Østland.

Jeg tenker at det er grunn til å tro at flyktningene føler tilhørighet til Østland da de beskriver at de trives og har et ønske om å bo i Østland i lang tid fremover. Baumeister & Leary (1995) mener at det å føle seg velkommen, akseptert eller inkludert bidrar til følelse av tilfredshet.

Videre hevder de at i hypoteser om tilhørighet har mennesker en driv til at relasjoner opprettholdes. Det menes at en følelse av å høre til forutsetter varige intime relasjoner og ikke sosial kontakt med nye bekjente eller fremmede. Relasjonene må være preget av gjensidighet og partene må føle at de bryr seg om hverandre. Dette med relasjoner gjenspeiles i analysens funn. Noen av informantene sier at menneskene i Østland er snille og hjelpsomme.

Informantene sa dette da det var snakk om deres trivsel i Østland. Mitt inntrykk er at måten informantene omtaler disse menneskene på kan gi en indikasjon på at de er bekjente, og ikke noen de har en nær relasjon til. Ifølge Baumeister & Leary (1995) er dette relasjoner som *ikke* er preget av tilhørighet. En slik begrunnelse får meg til å undre på hva slags mening informantene legger i ordene *snill* og *hjelpsom* som er ord benyttet i samtale om den norske befolkningen i Østland.

Tidligere i studien er det påpekt at flyktningene har liten sosial kontakt med etniske norske på fritiden. Imidlertid har informantene god kontakt med familie og flere av informantene beskriver at de har kontakt med andre flyktninger som bor i Østland. Kan flyktningene likevel føle tilhørighet til Østland når deres sosiale nettverk i størst grad er preget av andre ikke-norske? På den ene siden er det kanskje naturlig å tenke at det å føle tilhørighet til Østland og Norge forutsettes av at man har et sosialt nettverk bestående av mennesker med etnisk norsk bakgrunn.

På den andre siden beskriver flyktningene at de trives og de har et sosialt nettverk, og sannsynlig er dette nettverket bestående av gjensidige relasjoner hvor menneskene bryr seg om hverandre slik Baumeister & Leary (1995) peker på. Ser man det fra denne siden er det grunn til å tro at studiens informanter føler tilhørighet til Østland til tross for det manglende etnisk norske nettverket. Ifølge Djuve & Hagen (1995) er det å ha et nettverk i seg selv en ressurs. Har informantene kontakt med andre flyktninger kan dette blant annet bidra til at de

kan få informasjon om det norske samfunnet og bli introdusert til andre medlemmer i andre nettverk, også norske. Dette vil bidra til integrering. Valtonen (2004) peker også i sin studie på at et bostedsområde med planlagte bosettinger av flere med minoritetsbakgrunn førte til høyere nivåer av deltakelse på sosiale arenaer. Ut ifra dette kan man også tenke at mennesker muligens føler tilhørighet til en nasjon uten å ha en dyp relasjon til menneskene fra den aktuelle nasjonen. Spørsmålet er i hvilken grad dette vil fremme integrering.

Informantene er som tidligere påpekt sysselsatte i form av skole eller språkpraksis på arbeidsssted. Noen jobber også som ringevikarer på samme sted som språkpraksisen. Jeg tenker at dette kan være faktorer som er med på å fremme trivsel i Østland. Jeg mener det er naturlig å tenke at det å ha noe å gå til på daglig basis fremmer følelse av trivsel.

Sammenlignet med Danmark, Sverige og EU-land skårer Norge høyere på sysselsetting av kvinnelige flyktninger (Integrering- og mangfolddirektoratet 2016). Kvinner i denne studien (og menn for øvrig) er sysselsatte, og dermed er dette beslektet med situasjonen på landsbasis.

Videre er et av Norges integreringsmål at alle flyktninger skal være i arbeid (Meld. St. 30 (2015-2016)). Muligens gjelder dette fast arbeid og ikke skole, språkpraksis og vikarjobbing, men likevel mener jeg Østland er på god vei til å nå dette målet da informantene er sysselsatte i en eller annen form. Jeg tenker at slik sysselsetting er et steg på veien til fast arbeid.

I neste avsnitt blir Østland kommune sitt introduksjonsprogram belyst som en av informantenes gode opplevelser ved tilflytting i Østland og som et av de første leddene ved deres integreringsprosess.

### **7.5.1 Introduksjonsprogrammet fremmer læring av norsk**

Slik jeg har nevnt innledningsvis i studien deltar flyktninger som kommer til Norge i et toårig introduksjonsprogram gjennom flyktningtjenesten i kommunen.

Gjennomgående var informantene fornøyd med Østland kommune sitt introduksjonsprogram. Dette er beslektet med at introduksjonsprogrammet på landsbasis fungerer godt slik NOU (2011:14) hevder.

Informantene i studien trekker spesielt frem introduksjonsprogrammets norskopplæring som god. Ifølge handlingsplanen for integrering og inkludering (2008) har regjeringen gjort en betydelig satsning på blant annet kompetansebygging for ledere og lærere. Det begrunnes med at det trengs lærere og ledere med særskilt kompetanse i retning norsk og samfunnskunnskap for at deltakere skal ha mest mulig læringsutbytte. Ut ifra dette kan det tenkes at Østland er en kommune som har hatt positiv påvirkning av denne satsningen, og dermed hatt gode lærere og ledere i flyktningtjenesten og særlig i introduksjonsprogrammet. Et resultat av denne satsningen har muligens bidratt til god opplæring i norsk for flyktingene i Østland.

I kommunens flyktningtjeneste er det i tillegg ansatte med blant annet sosialfaglig bakgrunn som også muligens er påvirket av regjeringens satsning og på den måten vært bidragsyttere i flyktingenes språkutvikling (Berg & Ask 2011)

Dette kan kanskje si noe om at introduksjonsprogrammet er med på å fremme integrering fordi det å kunne norsk fremmer integrering (Loona 2001, Handlingsplan for integrering og inkludering 2008)

På en annen side formidler informantene gode opplevelser og erfaringer med språkpraksis som kilde til å lære norsk. Det å jobbe praktisk blir påpekt som en hjelp til å lære norsk. Den ene informanten sier at det er mange gode lærere, men ikke alle. Samt at man ikke kan lære alt inne i et klasserom. Med dette som utgangspunkt kan det virke som om en kombinasjon av teori og praksis fremmer språklæring som igjen vil virke integreringsfremmende.

Flere ganger i denne studien har temaet fellesskap blitt belyst, og i avsnittet nedenfor drøfter jeg informantenes deltakelse på aktiviteter i Østland og ser det i sammenheng med informantenes følelse av fellesskap i samfunnet.

### **7.5.2 Kan deltakelse på aktiviteter fremme følelse av fellesskap og integrering?**

Informantene i denne studien deltar i liten grad på arrangement eller aktiviteter som arrangeres av lokalbefolkningen i Østland. Ifølge NOU (2011:14), Durkheim (1912) og St.meld nr 49 (2003-2004) er felles verdier noe som bidrar til integrering.

Det hevdes at mennesker bør føle et slags fellesskap gjennom en form for likhet, mener Durkheim i Døving (2009). I tillegg har Døving (2009) påpekt at i dagens debatter om integrering står dette med en felles identitet sentralt. Jeg tenker at dersom man deltar på ulike arrangement eller aktiviteter, eksempelvis en konsert vil man sannsynlig møte mennesker som



har likheter som en selv. Man møter ikke nødvendigvis noen med de samme verdiene, men det er stor sannsynlighet for at man møter noen med felles interesser. Slik jeg tolker Durkheim og Døving kan det virke som om begrepet *felles* kan være en slags nøkkel til integrering. Med dette som grunnlag kan det å delta på ulike aktiviteter eller arrangement muligens være med på å fremme integrering. Nettopp av den grunn at flyktningene kan møte noen som har noe til felles som enn selv. I tillegg pekte NOU (2011:14) på at flyktnings deltakelse på arenaer i nærmiljøet åpner opp for brobygging til de etnisk norske. På den måten kan tillitt utvikles mellom de etnisk norske og flyktningene. Med bakgrunn i dette stiller jeg meg undrende til om studiens informanter ville vært mer integrert i Østland dersom de hadde deltatt mer på lokalbefolkningens arrangement/aktiviteter.

I neste og siste avsnitt i diskusjonskapittelet vil dette med fellesskap fortsatt drøftes, men nå ut ifra et annerledes perspektiv enn det som tidligere har vært løftet frem i studien.

### 7.5.3 Fellesskap til en hver pris?

Noe som har vært gjentagende gjennom store deler av denne studien er at fellesskap og felles verdier er med på å fremme integrering. På den ene siden viser litteratur og forskning at dette kan være integreringsfremmende. Samt at sosial kapital blant annet forutsettes av *felles* kulturelle normer, og som jeg tidligere har pekt på kan høy sosial kapital være en vei til integrering. På den andre siden stiller jeg meg også undrende til dette. Meninger av en slik art får meg til å undre på om det å *ikke* føle fellesskap og ha felles verdier betyr det samme som å ikke være integrert i et samfunn. Jeg stiller spørsmålsteget ved om det å ha en høy grad av kulturell kapital (Bourdieu (1986) som er ulik majoritetens kulturelle kapital automatisk bidrar til hemmende integrering. Det kan eksempelvis være i form av å ha en sterk religiøs tro som ikke majoriteten har. Hvor stort rom er det for å være annerledes i en integreringssammenheng? Kan Østland være et fint sted å bo uten å føle fellesskap med majoriteten? Et aspekt ved dette er at flere av informantene uttrykte tilfredshet med at de hadde muligheten til å praktisere egen religion i Østland eller nabokommunen. Ifølge Furuseth & Repstad (2003:31) er det funksjonelle innslaget i Durkheims religionsdefinisjon at religionen har som virkning integrering i et moralsk fellesskap. Med bakgrunn i dette kan man tenke at det er en viss distanse mellom studiens informanter og befolkningen ellers i Østland. I og med at informantene og befolkningen ellers i Østland ikke er integrert i et likt moralsk fellesskap, slik det er påpekt ovenfor.

En annen synsvinkel på dette er det Valtonen (2004) pekte på i sin forskning.

Valtonen påpekte at det å følge religion og skikker i større grad enn i hjemlandet kunne for noen gi følelse av sikkerhet. I tillegg ga dette mening i et miljø som blant annet opplevdes som uforutsigbart. Det kan kanskje virke som om religion kan være godt å støtte seg til når man er ny i et land. Min oppfatning er at dersom man føler seg trygg, er det lettere å føle seg integrert. Omvendt kan man stille spørsmålstegn ved om flyktninger ville vært integrert dersom de ikke følte seg trygge. Samt er min tolkning av Døving (2009), Brochmann m.fl. (2002), NOU (1995) og NOU (1973) at man kan være integrert i et samfunn samtidig som ens kulturelle bakgrunn er beholdt. I tillegg det Egden (2012) og St. Meld. Nr. 17 (1996-1996) hevder om at det kulturelle særpreget hos mennesker er beholdt på det nye stedet. Ut ifra dette kan det virke som om det å praktisere egen religion ikke trenger å ha betydning for integrering, da jeg tenker at menneskers religionsbakgrunn er beslektet med kulturbakgrunn.

## 8. Oppsummering og konklusjon

I dette kapittelet vil jeg oppsummere det jeg har oppfattet som de mest sentrale funn i min studie.

Jeg har i denne studien hatt samtale med seks flyktninger som bor i Østland kommune.

Problemstillingen i studien har vært; *Integrering av flyktninger i en norsk kommune: Hvilke faktorer oppleves å fremme og/eller hemme deres integrering?*

Med denne studien har jeg ønsket å få frem informantenes opplevelser av integrering. Hva har disse informantene vært opptatt av, og hva har vært mest meningsfullt for deres integreringsprosess?

Studiens resultater viser at informantene har flere perspektiver på hva som kan fremme og hemme integrering i Østland. Deres opplevelser er knyttet til fire temaer;

- 1 Kultur er både enkelt og utfordrende
- 2 Det norske språket er vanskelig
- 3 Kontakten med familie og andre flyktninger er god, men kontakt med etnisk norske kan være en utfordring
- 4 Østland er et fint sted å bo

Jeg har analysert og diskutert resultatene ved hjelp av relevante politiske føringer, tidligere studier og annen teori. Det teoretiske rammeverket for studien inneholder begrepene integrering, tilhørighet, kultur, språk, ulike former for kapital og den kommunale flyktningtjenesten.

Informantene har merket kulturforskjeller mellom dem og den etnisk norske befolkningen, og dette er noe som har hatt betydning for deres integrering. Samtidig har informantene vært opptatt av at det er viktig med respekt for norsk kultur. Videre er større likhet i kultur og verdier noe som kan være integreringsfremmende, og motsatt at ulikhet i kultur og verdier kan hemme for integrering. Blant annet er bruk av hijab opplevd som en ulempe ved jobbsøking og en informant opplever å ikke få godkjent utdanningen sin i Norge.

Språk har vært et sentralt tema hos informantene, og særlig relevant for integreringsprosesser. Informantene har svært gode opplevelser med flyktningtjenestens introduksjonsprogram. Dette er opplevd som et godt sted for opplæring i norsk, og det å kunne norsk virker integreringsfremmende. Samtidig opplever informantene ulike språklige utfordringer. For eksempel er det uttrykt redsel i å snakke feil norsk, og slik kan dette virke hemmende for integreringen deres.

Andre resultater er at informantene kjenner flere andre flyktninger i Østland, men det å ta kontakt med den etnisk norske befolkningen kan være utfordrende for informantene. Forskjeller i kultur og språk er hovedsakelig bakgrunnen for den manglende kontakten med den etnisk norske befolkningen.

Studien viser flere sosiale utfordringer informantene har opplevd i Østland (eksempelvis kulturelle og språklige). Samtidig viser studiens resultater at informantene trives i kommunen Østland. Dette vises gjennom informantenes ønsker om å bli boende og at de ser for seg en fremtid i Østland. Samt gode opplevelser med det offentlige hjelpetilbudet som eksempelvis flyktningtjenesten. Et annet resultat er at informantene opplever god trivsel på skolen eller i språkpraksis, og at dette kan være integreringsfremmende. I motsetning til i Østland ellers oppleves også god kontakt mellom informantene og de etnisk norske på skolen eller språkpraksisen. Dette synes å være positive opplevelser som kan fremme integrering.

Resultater viser at informantene trives godt i Østland, men likevel deltar de i liten grad på aktiviteter arrangert av lokalbefolkningen. Sannsynligvis ville informantene vært mer integrerte dersom de deltok mer på ulike arrangement/ aktiviteter i Østland.

Opplevelsene som er kommet frem i denne studien handler om hvordan flyktninger opplever integrering i en kommune. Det å ha samtale med flyktningene nyanserer integreringsprosesser, og deres opplevelser kan bidra til mer kunnskap på feltet flyktninger og integrering. Kunnskap i form av hvordan både flyktninger kan bidra i integreringen, og hvordan sosialarbeidere og andre gjennom særlig flyktningtjenesten kan bidra.

Håpet er at denne studien kan være et kunnskapsbidrag i hva som kan fremme og hemme integrering av flyktninger også i andre kommuner i Norge.

## 9. Referanser

Baumeister, F.R & Leary R. M. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *The American Psychological Association*, 117 (3):497-529.

Berg, B. & Ask, A.T. (red.) (2011) *Minoritetsperspektiver i sosialt arbeid*. 1.utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. I: J. Richardson (red.). *Handbook og Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood.

Brochmann, G., Borchgrevink, T. & Rogstad, J. (2002). *Sand i maskineriet- Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. 1.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Båtnes, P I. (2012). Hvilken flerkulturell forståelse? I: P I. Båtnes & S. Egden (red.). *Flerkulturell forståelse i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Coleman, J S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, (94):95-120.

De nasjonale forskningsetiske komiteer. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*.

Djuve, A.B. & Hagen, K. (1995). *"Skaff meg en jobb"! Levekår blant flyktninger i Oslo*. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.

Durkheim, É. (1912). *The Elementary Forms of Religious Life*. 1.utg. New York: Oxford university press.

Døving, C A. (2009). *Integrering- Teori og empiri*. 1.utg. Oslo: Pax forlag.

Ebdrup, N. (2011). *Overdriver betydningen av religion*. Hentet 12 mai 2016 fra:

<http://forskning.no/religion/2011/09/overdriver-betydningen-av-religion>

Egden, S. (2012). Å høre hjemme flere steder. I: P I. Båtnes & S. Egden (red.). *Flerkulturell forståelse i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

FN (2016). *Viktige begreper om flyktninger og asyl*. Hentet 29 oktober 2016 fra:

<http://www.fn.no/Tema/Flyktninger/Viktige-begreper-om-flyktninger-og-asyl> .

Norges forskningsråd (2005). *Sosial kapital*. 1. Utg. Oslo: Norges forskningsråd.

Fuglerud, Ø. & Hylland Eriksen, T. (red.) (2007). *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. 1.utg. Oslo: Pax forlag A/S.

Furuset, I. & Repstad, P. (2003). *Innføring i religionssosiologi*. 1.utg. Oslo: Universitetsforlaget.

*Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen- styrket innsats 2008 Mål for inkludering*. Vedlegg til St.prp. nr.1 (2007-2008)- Statsbudsjettet 2008. Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Hylland Eriksen, T. & Arntsen Sajjad, T. (2015). *Kulturforskjeller i praksis- Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. 6.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Hylland Eriksen, T. (red.) (2002). *Flerkulturell forståelse*. 2.utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Høgskolen i Oslo og Akershus (2016). *Migrasjon og integrasjon*. Hentet 23 oktober fra:

<http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NIBR/Migrasjon-og-integrasjon> .

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2016). *Grunnleggende om introduksjonsprogrammet*.

Hentet 19 oktober 2016 fra: [http://www.imdi.no/opplaring-og-](http://www.imdi.no/opplaring-og-utdanning/introduksjonsprogram/grunnleggende-om-programmet-roller-og-ansvar/)

[utdanning/introduksjonsprogram/grunnleggende-om-programmet-roller-og-ansvar/](http://www.imdi.no/opplaring-og-utdanning/introduksjonsprogram/grunnleggende-om-programmet-roller-og-ansvar/) .

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2016). *Integrering i Skandinavia*. Hentet 24 april 2016: <http://www.imdi.no/globalassets/dokumenter/rapporter/2016/2016-integrering-i-skandinavia>.

Introduksjonsloven. *Lov av 04. Juli 2003 nr 80 om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere*.

Johannesen, A., Tufte, P.A. & L, Christoffersen. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4.utg. Oslo: Abstrakt forlag AS.

Klausen, A M. (1992) *Kultur- Mønster og kaos*. 1.utg. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Korac, M. (2003). *Integration and How We Facilitate It: A Comparative Study of the Settlement Experiences of Refugees in Italy and the Netherlands*. SAGE Publications. (37):51-68.

Kvale, S. & Brinkman, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. 3.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. 1.utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Loona, S. (2001). *Tospråklighet*. I: T. Hylland Eriksen (red.). *Flerkulturell forståelse*. Universitetsforlaget: Oslo.

Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning- En innføring*. 3.utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Meld. St. 30 (2015-2016). *Fra mottak til arbeidsliv- en effektiv integreringspolitikk*. Oslo: Det kongelige justis- og beredskapsdepartement.

NOU 2011:14. *Bedre integrering- Mål, strategier, tiltak*. Oslo: Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet.

NOU 1973:17. *Innvandringspolitikk*. Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet.

NOU:1995:12. *Opplæring i et flerkulturelt Norge*. Oslo: Kirke-, utdannings-, og forskningsdepartementet.

Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (u.å). *Personvernbudet for forskning*. Hentet 27 april 2016: <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/meldeskjema>

Nysæther, A. L. (2004). Kan begrepet sosial kapital anvendes i sosialt arbeid? *Nordisk sosialt arbeid*, 24 (1): 63-76. Doi:

[https://www.idunn.no/nsa/2004/01/kan\\_begrepet\\_sosial\\_kapital\\_anvendes\\_i\\_sosialt\\_arbeid](https://www.idunn.no/nsa/2004/01/kan_begrepet_sosial_kapital_anvendes_i_sosialt_arbeid)

Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*. (24):1-24.

Putnam, R D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

Rønning, R. & Starrin, B. (red.) (2009). *Sosial kapital i et velferdsperspektiv- Om å forstå og styrke utsatte gruppers sosiale forankring*. 1.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Schiefloe, P-M. (2011). *Mennesker og samfunn- Innføring i sosiologisk forståelse*. 2.utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Statistisk sentralbyrå (2016). *Fire prosent av Norges befolkning har flyktningbakgrunn*. Hentet 19 oktober 2016 fra: <https://ssb.no/befolkning/statistikker/innvgrunn/aar-flyktningbakgrunn/2016-06-17>

St.meld. nr49 (2003-2004). *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse- Ansvar og frihet*. Oslo: Det kongelige kommunal- og regionaldepartementet.

St.meld. nr17 (1996-1997). *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*. Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse- en innføring i kvalitativ metode*. 4.utg. Bergen: Fagbokforlaget.



Valenta, M. (2008). *Finding friends after resettlement*. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, fakultet for samfunnsvitenskap, vitenskap og teknologi, Norsk teknisk-naturvitenskapelige universitet. (Doktorgradsavhandling i sosiologi).

Valtonen, K. (2004). From the Margin to the Mainstream: Conceptualizing Refugee Settlement Processes. *Journal of Refugee Studies* 17:1, 70-96.

## Vedlegg 1 Forespørsel om deltakelse i studien

### Forespørsel om deltakelse i forbindelse med en masteroppgave

#### *Flyktningers opplevelse av integrering i Østland*

##### **Bakgrunn og formål**

Mitt navn er Mona Straume Dale, og jeg er en masterstudent ved Diakonhjemmet høyskole i Oslo. Masteroppgaven er i samarbeid med Østland kommune. Formålet med studien er å finne ut hvordan flyktninger i Østland kommune opplever å integreres.

Jeg ønsker å intervju 5-6 flyktninger bosatt i Østland. Det er Østland kommune som har trukket deg som informant, og derfor er din identitet ukjent for meg før du eventuelt takker ja til å delta.

##### **Hva innebærer deltakelse i studien?**

Intervjuet vil vare i rundt 30-45 minutter. Sammen blir vi enige om tid og sted for intervju samtalen. Spørsmålene i intervjuet vil handle om din opplevelse av å bo i Østland kommune. Opplysninger som innhentes vil bli tatt opp på lydbånd.

##### **Hva skjer med informasjonen om deg?**

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil kun være meg som har tilgang til personopplysninger. Du vil ikke gjenkjennes i den ferdigstilte oppgaven.

Oppgaven skal senest avsluttes november 2016. Etter levert oppgave vil alle personopplysninger om deg slettes.

##### **Frivillig deltakelse**

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Mona Straume Dale på mobilnummer 90627115 eller på E-post [mona\\_sdale@live.com](mailto:mona_sdale@live.com). I tillegg kan du ta kontakt med min veileder Rita Elisabeth Eriksen på E-post [r.eriksen@diakonhjemmet.no](mailto:r.eriksen@diakonhjemmet.no). Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

## **Samtykke til deltakelse i studien**

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

## Vedlegg 2 Intervjuguide

### Bakgrunn

(Land, alder, familie (barn), barnehagebarn, skolebarn) utdanning)

Når kom du til Østland?

Hva liker du med Østland? (menneskene, naturen, fritidstilbud)

Følte du deg godt mottatt?

Har du en kirke, moske eller annet religiøst hus du hører til i Østland? Føler du det er nok tilbud?

### Arbeid

Har du jobb?

Hvis ja, hvordan fikk du den?

Hvilket type forhold har du til dine kollegaer?

### Nettverk

Hvordan er kontakten med nabolaget ditt?

Hvordan vil du vurdere kontakt med lokalsamfunnet? (Mest nordmenn eller andre)

Eventuelt hva hindrer deg i å ta kontakt med lokalbefolkningen?

Er du med på arrangementer som lokalbefolkningen arrangerer?

I så fall, hvilke?

### Norsk kultur

Hvor har du mottatt mest informasjon om den norske kulturen fra?

Opplever du den norske kulturen som lett eller vanskelig å tolke/forstå?

Hva vil du trekke frem som positivt med introduksjonsprogrammet?

Hva vil du trekke frem som negativt med introduksjonsprogrammet?

Kjenner du flyktninger som bor i andre kommuner?

Er det forskjeller i introduksjonsprogrammet deres sammenlignet med Østland sitt?

Hvordan har det vært å lære seg det norske språket?

## **Fremtidsplaner**

Ser du for deg at du bor i Østland i lang tid fremover?

Noe du vil legge til?

## Vedlegg 3 Godkjenning NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS  
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES



Harald Hårfagres gate 29  
N-5007 Bergen  
Norway  
Tel: +47-55 58 21 17  
Fax: +47-55 58 96 50  
nsd@nsd.uib.no  
www.nsd.uib.no  
Org.nr. 985 321 884

Rita Elisabeth Eriksen  
Diakonhjemmet høgskole  
Vågsgaten 40  
4306 SANDNES

Vår dato: 08.12.2015

Vår ref: 45924 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

### TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.12.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

45924	<i>Flyktningers opplevelse av integrering i 1 kommune</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Rita Elisabeth Eriksen</i>
Student	<i>Mona Straume Dale</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.11.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

*Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.*

*Avdelingskontorer / District Offices:*

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. [nsd@uio.no](mailto:nsd@uio.no)  
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. [kyrre.svarva@svt.ntnu.no](mailto:kyrre.svarva@svt.ntnu.no)  
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. [nsdmaa@svt.uit.no](mailto:nsdmaa@svt.uit.no)

---

## Personvernombudet for forskning



### Prosjektvurdering - Kommentar

---

Prosjektnr: 45924

Formålet med prosjektet er å se på hvordan flyktninger opplever å bli integrert i

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Det behandles sensitive personopplysninger om etnisk bakgrunn eller politisk/filosofisk/religiøs oppfatning.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Diakonhjemmet Høgskole AS sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 01.11.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak